

RAPORTTI KYSELYN VASTAUKSISTA

Koronapandemian vaikutuksia kulttuurialalla 2020–2021

VALTIONEUVOSTON JULKAISUJA 2021:26

vn.fi

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Valtioneuvoston julkaisu 2021:26

Koronapandemian vaikutuksia kulttuurialalla 2020–2021

Raportti kyselyn vastauksista

Valtioneuvosto Helsinki 2021

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Valtioneuvosto

© 2021 tekijät ja opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN pdf: 978-952-383-654-9

ISSN pdf: 2490-0966

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Koronapandemian vaikutuksia kulttuurialalla 2020–2021 Raportti kyselyn vastauksista

Valtioneuvoston julkaisu 2021:26

Julkaisija Valtioneuvosto

Tekijä/t

Toimittaja/t

Yhteisötekijä

Kieli

suomi

Sivumäärä

66

Tiivistelmä

Opetus- ja kulttuuriministeriö teetti 18.1.–1.2.2021 kulttuurin, taiteen ja luovien alojen toimijoille avoimen verkkokyselyn koronapandemian vaikutuksista yhteisöjen ja yksilöiden toimintaan. Kysely koski tietoja koronan vaikutuksista vuonna 2020 sekä arviota koronan vaikutuksista vuoden 2021 ensimmäisellä puoliskolla eli 1.1.–30.6.2021. Kyselystä saatavien tietojen avulla ministeriö pyrki muodostamaan ajantasaista tilannekuvaa poikkeustilanteen vaikutuksista toimialalla.

Kyselyn kokonaisvastaajamäärä oli 2 029. Vastaajista 1 426 edusti jotain yhteisöä kuten yhdistystä, yritystä tai kunnallista toimijaa ja 603 oli henkilöitä kuten taiteilijoita tai freelancer-työntekijöitä.

Vastaajista yli puolet sanoi koronakriisin vaarantaneen toimintaansa vuonna 2020 olennaisesti. Kolmasosalle vastaajista korona aiheutti toimintaan merkittäviä muutoksia ja lopuille vastaajista korona aiheutti toimintaan vain pieniä muutoksia. Arvioitaessa koronan vaikutuksia alkuvuonna 2021 arviot ovat hyvin samansuuntaisia, mutta hieman toiveikkaampia kuin kokemus vuodesta 2020.

Toisaalta kulttuuriala on pyrkinyt turvaamaan toiminnan jatkumisen poikkeusolojen keskellä: uudenlaisia toimintamuotoja kehitti 64 % yhteisöjä edustavista vastaajista ja 44 % oli kehittänyt tai ottanut käyttöön yleisölle suunnattuja uusia digitaalisia palveluita.

Asiasanat

kulttuuripolitiikka, taide, luovat toimialat, koronavirukset

ISBN PDF

978-952-383-654-9

ISBN painettu**Asianumero**

ISSN PDF

2490-0966

ISSN painettu**Hankenumero**

Julkaisun osoite<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-654-9>

Coronapandemins konsekvenser inom kulturbranschen 2020–2021 Rapport om enkätsvar

Statsrådets publikationer 2021:26**Utgivare** Statsrådet**Författare****Redigerare****Utarbetad av****Språk** finska **Sidantal** 66

Referat

Undervisnings- och kulturministeriet lät göra en webbenkät om coronapandemins konsekvenser för sammanslutningar och personer som verkar inom konst, kultur och kreativa branscher. Enkäten kunde besvaras från den 18 januari till den 1 februari 2021. Frågorna i enkäten gällde coronapandemins konsekvenser 2020 och uppskattning av konsekvenserna under första halvåret 2021, det vill säga från den 1 januari till den 30 juni 2021. Med hjälp av enkäten ville ministeriet skapa en uppdaterad lägesbild av den exceptionella situationens konsekvenser för branschen.

Det totala antalet respondenter uppgick till 2 029. 1 426 av dem representerade sammanslutningar, till exempel en förening, ett företag eller en kommunal aktör, medan 603 var personer, till exempel konstnärer eller frilansare.

Över hälften av respondenterna konstaterade att coronakrisen utgjorde en väsentlig risk för deras verksamhet 2020. För en tredjedel av respondenterna medförde coronapandemin betydande förändringar i verksamheten, och för resten endast små förändringar. Uppskattningarna av coronapandemins konsekvenser under första halvåret 2021 är mycket likartade, men något mer optimistiska än erfarenheterna av 2020.

Kulturbranschen har emellertid strävat efter att trygga fortsatt verksamhet under undantagsförhållanden: 64 procent av de respondenter som representerade sammanslutningar hade utvecklat nya verksamhetsformer, och 44 procent hade utvecklat eller tagit i bruk nya digitala tjänster avsedda för allmänheten.

Nyckelord kulturpolitik, konst, kreativa branscher, coronavirus**ISBN PDF** 978-952-383-654-9**ISBN tryckt****Ärendenummer****ISSN PDF** 2490-0966**ISSN tryckt****Projektnummer****URN-adress** <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-654-9>

Impacts of COVID-19 pandemic in the cultural sector in 2020–2021 Report on responses to a survey

Publications of the Finnish Government 2021:26**Publisher** Finnish Government**Authors****Editor****Group Author****Language** Finnish**Pages**

66

Abstract

An online survey on the impacts of the COVID-19 pandemic on the activities of organisations and individuals was open from 18 January to 1 February 2021, commissioned by the Ministry of Education and Culture. The survey concerned the impacts of COVID-19 in 2020 and estimated impacts during the first half of 2021, i.e. 1 January–30 June 2021. The Ministry will use the information received to create an up-to-date picture of the impacts of the exceptional circumstances on the sector.

The total number of respondents was 2029. Of the respondents, 1426 represented some kind of organisation (association, company or local government body) and 603 were private persons such as artists or freelancers.

More than half of the respondents told that the COVID-19 crisis had harmed their activities in a significant way during 2020. For about a third the pandemic had caused significant changes in their activities, and for the rest the changes had been quite small. The estimates for the impacts of COVID-19 in the first half of 2021 were quite similar, but somewhat more hopeful than last years' experiences.

However, the cultural sector has also made efforts to ensure that its activities will continue even in exceptional circumstances: 64% of the respondents representing different kinds of organisations had developed new types of activities and 44% had developed or introduced new digital services targeted to the public.

Keywords cultural policy, art, creative sectors, coronaviruses**ISBN PDF** 978-952-383-654-9**ISBN printed
Reference number****ISSN PDF** 2490-0966**ISSN printed
Project number****URN address** <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-654-9>

Sisältö

1	Yleiskuva	8
1.1	Kyselyn toteutus ja vastaajat	8
1.2	Keskeiset havainnot.....	9
2	Kyselyn vastaajat	13
2.1	Toimijatyypeittäin.....	13
2.2	Toimialoittain	14
2.3	Vastaajien maantieteellinen jakauma.....	15
3	Vastaajien toimintakyky koronapandemian aikana	17
4	Koronan vaikutukset yhteisöjen toiminnassa	19
4.1	Henkilöstöä koskevat muutokset.....	19
4.2	Toiminnan muotoja koskevat muutokset	20
4.3	Toiminnan volyymiä koskevat muutokset	21
5	Koronan vaikutukset henkilöiden toiminnassa	22
6	Vastaajan saama koronatuki	24
7	Kuntien kulttuuritoiminnalle kohdistetut kysymykset	27
8	Koronapandemian taloudelliset vaikutukset	29
9	Tekijänoikeustulot	32
10	Nousevat uhat ja mahdollisuudet toimialan kannalta	33
11	Kulttuuripolitiikan tulevaisuus	38

12 Alakohtainen tilanne	44
12.1 Ammatilliset museot	44
12.2 Paikallismuseot	45
12.3 Arkkitehtuuri	46
12.4 Elokuva-ala	46
12.5 Kirjallisuusala	47
12.6 Kulttuuritapahtumat ja -festivaalit	49
12.7 Kuntien kulttuuritoiminta	50
12.8 Käsiyökulttuuri.....	51
12.9 Lastenkulttuuri.....	51
12.10 Muotoiluala ja taidekäsiyö	52
12.11 Musiikki	54
12.12 Muut luovat alat	56
12.13 Näyttämötaide	57
12.14 Tanssitaide	59
12.15 Sirkustaide	60
12.16 Peliala	61
12.17 Seurantalot	61
12.18 Suomen kulttuuri-instituutit	62
12.19 Taiteen perusopetus	63
12.20 Visuaalisen taiteen ala.....	64
12.21 Yleiset kirjastot	65

1 Yleiskuva

1.1 Kyselyn toteutus ja vastaajat

Opetus- ja kulttuuriministeriö teetti 18.1.–1.2.2021 kulttuurin, taiteen ja luovien alojen toimijoille verkkokyselyn koronapandemian vaikutuksista yhteisöjen ja yksilöiden toimintaan. Kyselystä saatavien tietojen avulla ministeriö pyrki muodostamaan ajantasaista tilannekuvaa poikkeustilanteen vaikutuksista toimialalla. Opetus- ja kulttuuriministeriö keräsi tietoa ja arvioita koronan vaikutuksista toimialalla ajantasaisen tilannekuvan ylläpitämiseksi sekä pidemmän aikavälin toimenpiteiden suunnittelun tueksi.

Kysely koski tietoja koronan vaikutuksista vuonna 2020 sekä arviota koronan vaikutuksista vuoden 2021 ensimmäisellä puoliskolla eli 1.1.–30.6.2021. Kyselyyn oli mahdollista vastata toimialan yhteisöjen edustajien (yhdistykset, säätiöt, yritykset, osuuskunnat, kunnalliset toimijat, virastot) ja henkilöiden, jotka työskentelevät esimerkiksi taiteilijoina, työryhmän jäsenenä tai freelancereina. Yksinyrittäjät ja itsenäiset ammatinharjoittajat vastasivat kyselyyn yrityksinä. Kyselyyn vastattiin julkisen internet-linkin kautta. Kysely on nähtävissä osoitteessa: https://minedu.fi/documents/1410845/3547377/Kysely+koronapandemian+vaikutuksista_fi.pdf/223bedae-46d7-b753-ae31-8e30f37aed6e/Kysely+koronapandemian+vaikutuksista_fi.pdf?t=1610967579716.

Kysely sisälsi sekä kaikille vastaajille yhteisiä kysymyksiä että vain tietyille vastaajaryhmille kohdistettuja kysymyksiä. Esimerkiksi koronan toiminnallisia muutoksia kysyttäessä yhteisöille ja henkilöille oli erilaiset kysymykset. Tästä syystä kysymysten vastausmäärät saatavat vaihdella. Ainoastaan vastaajan taustatiedot ja kysymykset 13 ja 14 olivat pakollisia kaikille vastaajille. Muihin kysymyksiin vastaaminen oli vapaaehtoista.

Kyselyn kokonaisvastaajamäärä oli 2 029.

Kyselyn toimialoittaiset vastaukset välitettiin analysoitaviksi myös taiteenaloikohtaisille valtakunnallisille järjestöille, Suomen elokuvasäätiölle, Aluehallintovirastolle ja Museovirastolle, jotka laativat vastauksista yhteenvedot ja lähettivät ne ministeriöön. Kuntien kulttuuritoiminnan osalta yhteenvedo laadittiin opetus- ja kulttuuriministeriössä. Yhteenvedoja on hyödynnetty tätä raporttia laadittaessa.

Kysely oli jatkoa opetus- ja kulttuuriministeriön keväällä 2020 tekemille kyselyille (Koronapandemian vaikutukset kulttuurialalle 26.5.2020: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162255> ja Koronapandemian vaikutukset kuntien kulttuuritoimintaan

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162352>). Vuoden 2021 kyselyssä kysyttiin samassa muun kulttuurialan ja kuntien kulttuuritoiminnan tietoja. Vuoden 2021 kyselyyn vastasivat vuodesta 2020 poiketen myös ammatilliset museot ja yleiset kirjastot. Vuosien 2020 ja 2021 kyselyiden vastaajajoukko erosi huomattavasti rakenteeltaan, joten kyselyiden tuloksia ei tule verrata keskenään.

Tuloksia analysoitaessa ja vastausten luotettavuutta arvioitaessa on otettu huomioon tiedonkeruumenetelmä (avoin verkkokysely, ei otospohjainen) sekä yleisesti että kyseisen toimialan osalta (vastausten kattavuus, edustavuus, mahdolliset virheet, vinoumat jne.). Vastausten edustavuus vaihteli taiteenaloittain, mikä vaikeutti alojen välistä vertailua. Näiden syiden vuoksi kyselyn tuloksiin on suhtauduttava suuntaa antavina. Opetus- ja kulttuuriministeriö on pitänyt tärkeänä, että saatavilla oleva toimialojen tilannetta kuvaava tieto, myös suuntaa antava tieto, on käytettävissä akuutissa tilanteessa. Tarkoituksena on, että koronapandemian vaikutuksista voitaisiin tuottaa jatkossa myös tutkimustietoa.

Talousvaikutuksiin liittyvien kysymysten vastaukset on tässä raportissa julkaistu vain suhteellisina muutoksina vuosien 2019 ja 2020 välillä. Euromääräisiä talousvaikutuksia ei ole julkaistu vastausten edustavuudessa olleiden puutteiden vuoksi. Yleisesti ottaen talousvaikutusten arviointi on vaikeaa kulttuurialalla, sillä monilla aloilla tulot saattavat vaihdella suurestikin eri vuosina, eri kausina ja eri kuukausina. Tekijänoikeustuloissa koronapandemian vaikutukset näkyvät pitkällä viiveellä.

Opetus- ja kulttuuriministeriössä raportin ovat koonneet Mira Kajantie, Kirsi Kaunisharju, Esa Pirnes ja Tapani Sainio. Lisäksi raportti sisältää (luku 12) toimialakohtaiset koonnit, jotka perustuvat niiden yhteydessä mainittujen toimijoiden (kohta Lisätietoja) koostamiin raportteihin, kuitenkin niin, että alakohtaiset koonnit on editoitu ministeriössä osaksi kokonaisuutta

1.2 Keskeiset havainnot

Kysely vahvisti sitä kuvaa kulttuurin alasta, joka on syntynyt viime aikoina julkisessakin keskustelussa. Toimialan koetaan kärsineen koronapandemiasta voimakkaasti, mikä on jo eräissä kansainvälisissä ja suomalaisissa tutkimuksissa todettu¹.

Vastaajista yli puolet sanoi koronakriisin vaarantaneen olennaisesti toimintaansa vuonna 2020. Kolmasosalle vastaajista korona aiheutti merkittäviä muutoksia ja lopuille vastaajista

¹ <https://www.teosto.fi/tutkimus-kulttuuri-ja-luovat-alat-avainasemassa-euroopan-kasvussa/>, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/652242/IPOL_STU\(2021\)652242_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/652242/IPOL_STU(2021)652242_EN.pdf) ja <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/culture-shock-covid-19-and-the-cultural-and-creative-sectors-08da9e0e/>

korona aiheutti toimintaan vain pieniä muutoksia. Arvioitaessa koronan vaikutuksia alkuvuonna 2021, arviot ovat hyvin samansuuntaisia mutta hieman toiveikkaampia kuin kokemus vuodesta 2020.

Koronan vaikutukset jakoutuivat eri tavalla riippuen vastaajan toimintamuodosta. Henkilöitä ja yrityksiä korona kohteli ankarimmin, kun taas kunnallisille toimijoille ja säätiöille vaikutukset olivat lievempiä.

Yhteisöistä 47 % kertoi koronan aiheuttaneen vuonna 2020 lomautuksia tai palkanmaksun keskeytyksiä, yhteisöistä 30 % arvioi näitä tulevan alkuvuonna 2021. Vastaajista 41 % ilmoitti rekrytointien vähentyneen vuonna 2020 ja lähes sama määrä arvioi näin tapahtuvan myös vuoden 2021 alkupuolella.

Yhteisöille koronapandemian aiheuttamat merkittävimmät muutokset vuonna 2020 olivat yleisölle suunnattujen fyysisten tilojen sulkeminen ja fyysisissä tiloissa tapahtuvan toiminnan keskeytyminen sekä tulevan toiminnan suunnittelun vaikeutuminen ja palvelutarjonnan karsiminen. Uudenlaisia toimintamuotoja kehitti lähes kaksi kolmesta vastaajasta, ja lähes puolet oli kehittänyt tai ottanut käyttöön yleisölle suunnattuja uusia digitaalisia palveluita. Viidennes vastaajista ilmoitti, että vuosi 2020 on mahdollistanut organisaation uusiutumisen.

Henkilövastaajista 93 % kertoi työtilaisuuksien ja toimeksiantojen vähentyneen tai peruuntuneen ja 88 % arvioi toimeentulonsa heikentyneen vuonna 2020. Toisaalta 44 % kertoi uusista työtilaisuuksista. Myynnin vähenemisestä kertoi 63 % ja taiteellisen työn muuttumisesta 59 % vastaajista.

Vastaajista² (n=1538) 37 % oli saanut opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan, kuten opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM), Taiteen edistämiskeskuksen (TAIKE), Suomen elokuvasäätiön (SES) koronatukea. Vastaajista 16 % oli saanut muita (esim. yksityisten säätiöiden) apurahoja tai avustuksia ja 12 % työ- ja elinkeinoministeriön yritystukia, kuten Business Finlandin (BF), elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELYt), kuntien ja Valtiokonttorin tukia. Vastaajista 10 % oli saanut kuntien myöntämää koronatukea kulttuurin ja luovan alan toimijoille.

Taloudellisten menetysten osalta kysely tuotti aineiston, josta ei pystytty päättelemään eri alojen kokonaismenetyksiä, saati koko kulttuurialan menetyksiä. Vastaajajoukko kyselyssä on liian pieni suhteessa kulttuurin toimialalla työskentelevien määrään, osalla aloista erittäin pieni suhteessa alan toimijoiden määrään.

² Kysymystä ei esitetty kunnallisille toimijoille.

Aloittaisista koonneista (ks. luku 12) saadaan tarkempi kuva tilanteesta ja kokemuksista kulttuurin eri aloilta. Kaikki alat ovat kärsineet koronapandemiasta, jotkut erittäin voimakkaasti. Toiminnan luonteesta johtuen peliala on kärsinyt kokonaisuutena vähiten. Koronapandemia on johtanut siihen, että yhtäältä eri kulttuurialojen välillä, mutta toisaalta myös alojen sisällä toimijoiden tilanne on eriytynyt.

Näkemyksissä, jotka liittyivät kulttuurialan tuleviin ughiin ja mahdollisuuksiin sekä kulttuuripoliittikan kehittämismahdollisuuksiin, tulivat päällimmäisinä esiin koronapandemian jatkumiseen liittyvä epävarmuus, kokemus siitä, että taiteen ja kulttuurin työllistävää, elinkeinopoliittista tai hyvinvointia lisäävää merkitystä ei ymmärretä eikä alaa arvosteta sekä kokemukset koronapandemiasta johtuvien rajoitusten epäoikeudenmukaisuudesta. Kyseilyn yksittäisissä avovastauksissa tuli esiin myös katkeruutta, eikä myönteisiä mahdollisuuksia koettu olevan näköpiirissä. Toisaalta oli myös näkemyksiä, joissa pandemian toivotaan tervehdyttävän alaa ja sen markkinoita.

Epävarmuus vaikeuttaa toiminnan suunnittelemista. Taloudellisia vaikeuksia ja konkursssejakin pidetään todennäköisinä. Toiminnan rahoittajien arvellaan omia säästökohteita etsiessään päätyvän helppona ratkaisuna juuri kulttuurialaan. Erityisesti joissakin pienissä kunnissa päättäjien koetaan olevan valmiita karsimaan voimakkaastikin kulttuuripalveluista. Koronapandemiasta johtuvien vahinkojen osuminen yhteen rahapelitoiminnan tuottojen vähentymisen kanssa on suuri uhka.

Kulttuurin alalta oletetaan katoavan paljon osaamista ja asiantuntijuutta, ei vain taiteilijoita vaan myös esimerkiksi tapahtuma-alan muita ammattilaisia. Joillain aloilla ammattitaitoisesta teknisestä henkilöstöstä on jo nyt pulaa, ja luoville tekijöillekin nähdään löytyvän kysyntää vakavaraisimmilla aloilla. Kunnissa koetaan sekä taiteen ja kulttuurin ammattilaisten että vapaaehtoistoimijoiden määrän vähentyminen uhkana.

Huoli freelancereista ja muista itsensä työllistäjistä tulee vahvasti esiin sekä yhteisöjen että henkilöiden vastauksissa. Ongelmat eivät ole uusia, mutta pandemian katsotaan tuoneen muun muassa työttömyys- ja sosiaaliturvaan liittyvät ongelmat entistä selvemmin esiin ja tilanteen ennakoidaan heikentyvän. Vastaajat ovat kokeneet käytännön ongelmia mm. TE-palveluiden ja Kelan kanssa asioidessaan. Ratkaisuja freelancereiden ja itsensä työllistäjien ongelmiin pitää etsiä muullakin tavalla kuin kulttuuripoliittisin toimin. Tukijärjestelmien kehittämistä (joustavuus, pitemmät avustusjaksot ym.) toivotaan, yksittäisissä ehdoituksissa esitetään ratkaisuksi mm. perustuloa.

Kokemukset koronatuken kohdentumisen oikeudenmukaisuudesta voivat vaihdella osin alojen sisälläkin. Instituutioiden ja muiden isompien toimijoiden koetaan saaneen tukia paremmin kuin pienten toimijoiden. Viestiä halutaan lähettää tukien jakajien ohella myös niiden saajille: jos valtion varoilla ylläpidetään taidelaitoksia, niiden pitäisi kohdella kaikkia

taitelijoita yhdenvertaisesti. Myös yritystukien, kuten Valtionkonttorin kustannustuen, kohdentumisessa koetaan ongelmia. Vuoropuhelun rahoittajien ja kentän toimijoiden kanssa toivotaan parantuvan.

Digitaalisuudesta on saatu paljon myönteisiä kokemuksia pandemian aikana, jopa harppauksia koetaan tehdyn ja uusia kehittämisen mahdollisuuksia nähdään. Uhkiakin tuodaan esiin. Digitaalisuuteen liittyvien valmiuksien kehittyminen vaatii aikaa ja resursseja. Alueellista tasa-arvoa on pystytty parantamaan, mutta vastauksissa muistutetaan, että digitaaliset palvelut eivät korvaa eläviä esityksiä ja palveluja. Pahimmillaan kuntakentässä pelätään tarjottavan säästösyistä vain digitaalisia palveluja. Siitäkin muistutetaan, että digitaalisten tuotantojen ja palvelujen ansaintalogiikka poikkeaa totutusta eikä niiden tuottaminen ole toistaiseksi toimijoille taloudellisesti kannattavaa. Silti digitaalisten palveluiden tuottaminen on auttanut toimijoita ylläpitämään yleisösuhdetta rajoitusten estäessä fyysiset toimintamuodot.

Pandemian väistyessä yleisöjen käyttäytymisessä nähdään epävarmuuksia: yhtäältä totutus digitaaliseen tarjontaan voi vähentää elävien palvelujen kysyntää, toisaalta patoutunut kulttuurin nälkä voi näkyä suurena kysyntänä. Taide- ja kulttuurialan toimijoiden pelätään turvautuvan taloudellisista syistä varmoihin menestystuotteisiin ja -esityksiin, mikä näivettää kulttuurin monimuotoisuutta. Haasteena nähdään myös toiminnan keskittyminen globaalisti.

Totutuista tavoista irtaantuminen nähdään eräissä alojen koonneissa koronapandemian mahdollisena myönteisenä seurauksena – luovuutta, ideointikykyä ja uusia kokeiluja ja kumppanuuksia perätään esiin. Kotimaisuuden ja paikallisuuden arvostus voi tuoda uusia mahdollisuuksia mm. museoille, muotoilulle ja kuntien kulttuuritoiminnalle. Eräissä alojen koonneissa kulttuurialan ja kulttuuripolitiikan myönteiset kehittämisen mahdollisuudet kytetään laajempaan näköalaan – tällöin viitataan lähinnä ilmastonmuutokseen liittyvään elämäntapojen ja kuluttajien arvojen muutostarpeisiin, joita kulttuuriala voi tukea.

Positiivisena asiana mainitaan kulttuurin alan vahvempi järjestäytyminen, yhtenäistyminen ja solidaarisuus kriisitilanteessa – tai ainakin mahdollisuus tähän. Vahvempi järjestäytyminen toisi alalle ammattimaista uskottavuutta.

2 Kyselyn vastaajat

2.1 Toimijatyypeittäin

Taulukko 1. Vastaajat toimijatyyppin mukaan

	Lukumäärä	Prosentti
Yhdistys	625	31
Henkilö	603	30
Kunnallinen toimija	451	22
Yritys	264	13
Säätiö	69	3
Osuuskunta	11	1
Valtion virasto	6	0
Yhteensä	2 029	100

Kyselyn kokonaisvastausmäärä oli 2 029. Organisaatiot oli ohjeistettu vastaamaan yhdellä organisaation edustajan lähettämällä vastauksella. Kunnat saattoivat vastata useammalla vastauksella, mikäli kyseessä oli useita toimialoja. Vastaajista suurin osa edusti yhdistyksiä (31 %) tai henkilöitä (30 %). Henkilöt olivat esimerkiksi taiteilijoita, freelancer-työntekijöitä tai työryhmän jäseniä. Kunnallisia toimijoita edusti 22 %, yrityksiä 13 %. Osuuskuntien (11 vastausta) ja valtion virastojen (6 vastausta, näistä varsinaisia kulttuuri- ja taidepolitiikan virastoja 3) edustajien vastausten osuudet jäivät alle yhden prosentin.

Yrityksistä (n=264) yksinyrittäjiä tai itsenäisiä elinkeinonharjoittajia oli 37 %, 1–5 henkilöä työllistäviä yrityksiä 35 % ja yli 5 henkilöä työllistäviä 28 %. Yhdistyksistä (n=625) harrastustoimintaa harjoittavia oli 70 % ja ammatillista toimintaa harjoittavia 30 %. Henkilöistä (n=603) oli miehiä 53 % ja naisia 44 %, ”joku muu” tai ”en halua vastata” vaihtoehdon valitsi 3 % vastaajista.

2.2 Toimialoittain

Taulukko 2. Vastaajat toimialan mukaan

	Lukumäärä	Prosentti
Musiikki	467	23
Seurantalo	169	8
Näyttämötaide (sis. performanssi- ja esitystaide)	165	8
Yleinen kirjasto	151	7
Paikallismuseo	142	7
Kunnan kulttuuritoiminta (pl. kulttuurilaitokset, tpo*, kirjastot)	136	7
Muut luovat alat	123	6
Kulttuuritapahtuma tai -festivaali	97	5
Taiteen perusopetus	94	5
Ammatillinen museo	82	4
Visuaaliset taiteet (ml. kuvitustaide ja sarjakuvataide)	65	3
Elokuva- ja av-ala	61	3
Tanssitaide	56	3
Kirjallisuus	52	3
Kulttuuritalo tai -keskus	38	2
Sirkustaide	20	1
Kulttuuriperintöalan toimija (muu kuin museo tai seurantalo)	19	1
Lastenkulttuuritoimija, joka ei ole lastenkulttuurikeskus	17	1
Käsityökulttuuri	16	1
Lastenkulttuurikeskus	14	1
Kulttuuri-instituutti	12	1
Muotoilu	11	1
Peliala	6	0
Taidekäsityö	5	0
Arkkitehtuuri	4	0
Ei määritelty	7	0
Yhteensä	2 029	100

*) Taiteen perusopetus

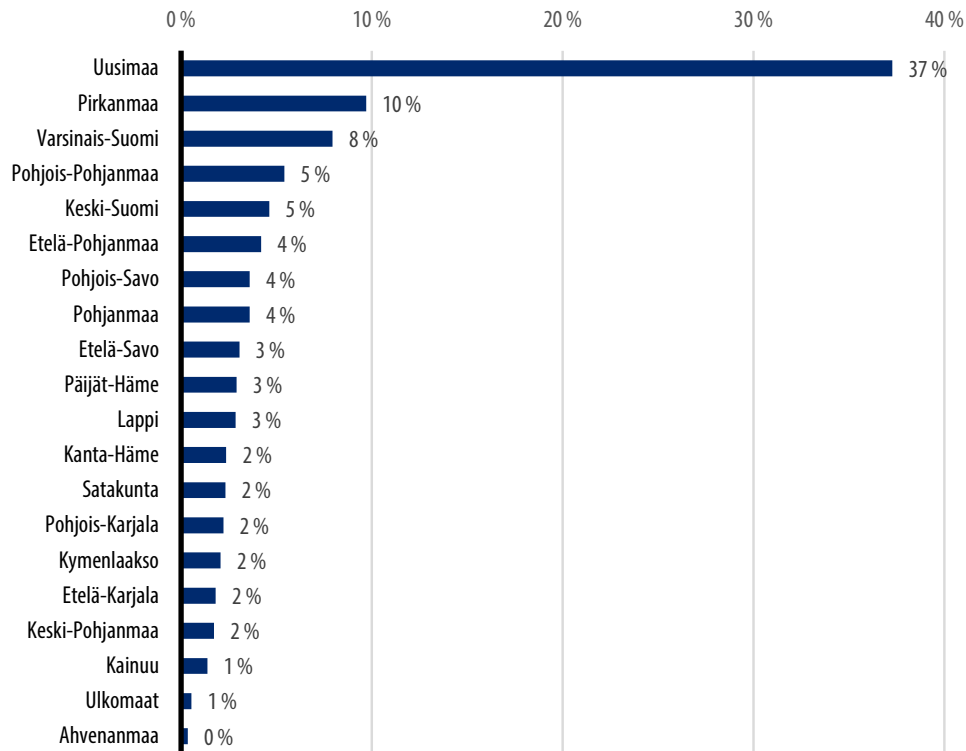
Toimialoista vastaajia oli eniten musiikista (23 %), näyttämötaiteesta (8 %), seurantaloista (8 %) yleisistä kirjastoista (7 %), paikallismuseoista (7 %), kunnan kulttuuritoiminnasta (7 %) ja muilta luovilta aloilta (6 %).

Vastausten määrä ja siten edustavuus vaihtelee toimialoittain, mikä on syytä ottaa huomioon niitä tulkittaessa. Musiikin suurta osuutta vastauksista vahvistaa entisestään se, että kulttuuritapahtumista (n=97) musiikkitapahtumia oli 73 %.

Näyttämötaiteen, sirkustaiteen, tanssitaiteen, musiikin, ammatillisten museoiden sekä taiteen perusopetuksen edustajilta kysyttiin, saako toimija valtiosuutta. Kysymyksen vastaajista (864) valtiosuutta kertoi saavansa 226 vastaajaa (26 %), 638 vastaajaa (74 %) ei saanut valtiosuutta.

2.3 Vastaajien maantieteellinen jakauma

Vastausten alueellinen edustavuus oli melko tai kohtuullisen hyvä. Muutamia poikkeuksia-kin oli. Esimerkiksi visuaalisten taiteiden alalta vastaukset eivät kata kaikkia maakuntia, ja vastanneista noin 50 % oli Uudeltamaalta. Myös kategoriassa 'muut luovat alat' Uudeltamaalta saatiin noin puolet vastauksista.

Kuvio 1. Vastaajat maakunnittain, % vastaajista

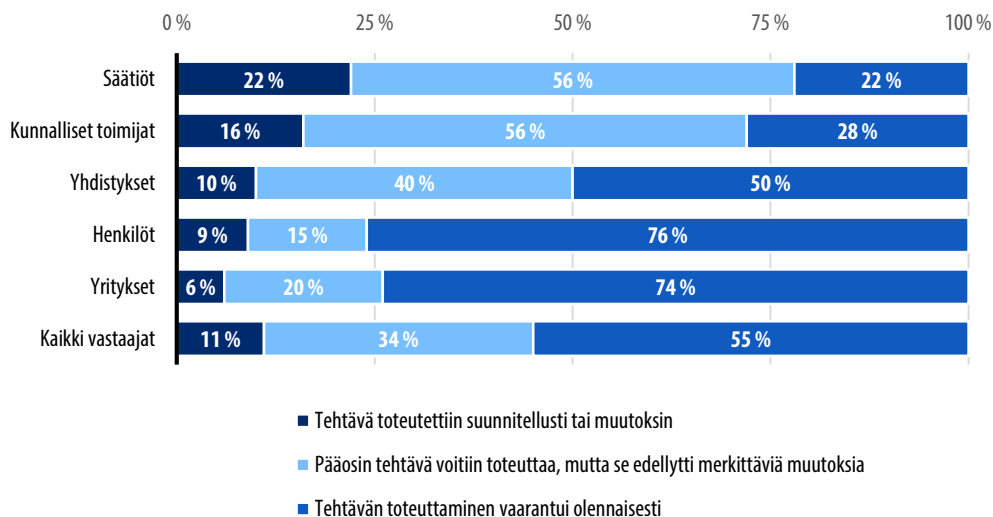
Eniten vastauksia saatiin Uudeltamaalta (37 %), seuraavaksi eniten Pirkanmaalta (10 %) ja Varsinais-Suomesta (8 %). Alueellista jakaumaa arvioitaessa on huomioitava, että 26 % vastaajista ilmoitti toimintansa olevan pääasiallisesti valtakunnallista. Kunnalliset toimijat jakautuivat varsin tasaisesti kuntaryhmittäin. Taajaan asutuista kunnista vastauksia tuli eniten (38 %), kaupunkimaisista toiseksi eniten (35 %) ja vähiten maaseutumaisista kunnista (27 %).

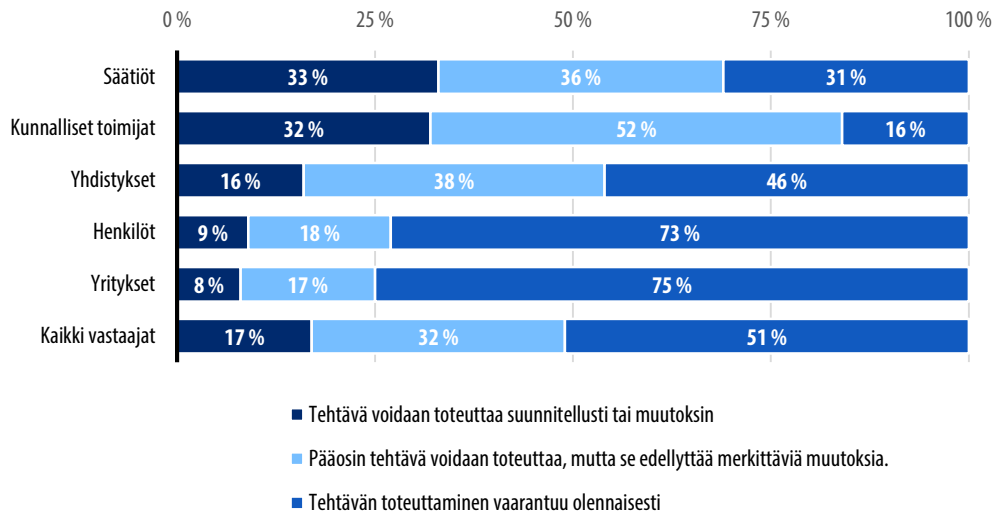
3 Vastaajien toimintakyky koronapandemian aikana

Arvioitaessa koronakriisin vaikutuksia toimintaan vuonna 2020 vastaajista 55 % (n=2028) katsoi toimintansa vaarantuneen koronapandemian vuoksi olennaisesti, 34 %:lle vastaajista korona on aiheuttanut merkittäviä muutoksia toimintaan ja 11 %:lle vastaajista korona on aiheuttanut vain pieniä muutoksia.

Arvioitaessa koronakriisin vaikutuksia toimintaan 1.1.–30.6.2021 vastaajista 51 % arvioi toimintansa vaarantuvan koronapandemian vuoksi olennaisesti, 32 % arvioi koronan aiheuttavan merkittäviä muutoksia toimintaan ja 17 % arvioi koronan aiheuttavan vain pieniä muutoksia. Arvio tulevasta puolesta vuodesta on siis hieman toiveikkaampi kuin vuosi 2020.

Kuvio 2. Tehtävän toteuttamisen edellytykset toimijatyypin mukaan, toteuma 2020

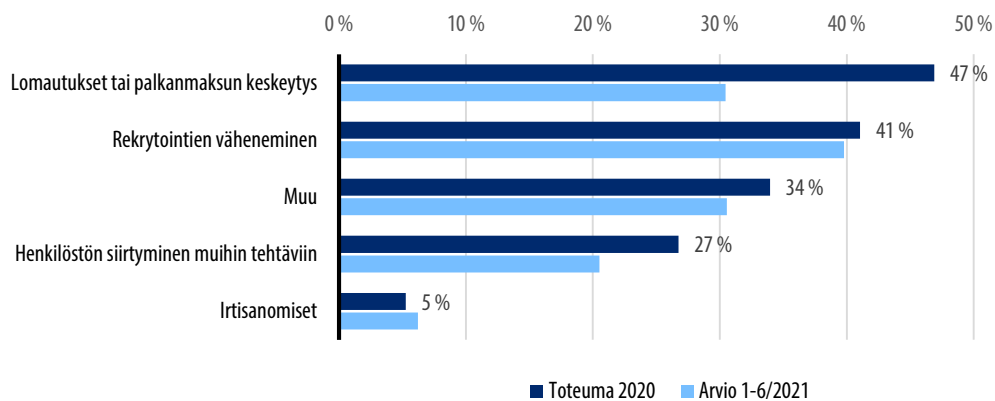
Kuvio 3. Tehtävän toteuttamisen edellytykset toimijatyyppin mukaan, arvio ajalle 1–6/2021

Arvio tehtävän toteuttamisen edellytyksistä vaihtelee voimakkaasti toimijatyyppistä riippuen. Henkilöiden ja yritysten toimintaan korona on vaikuttanut voimakkaammin kuin säätiöiden ja kunnallisten toimijoiden toimintaan.

4 Koronan vaikutukset yhteisöjen toiminnassa

4.1 Henkilöstöä koskevat muutokset

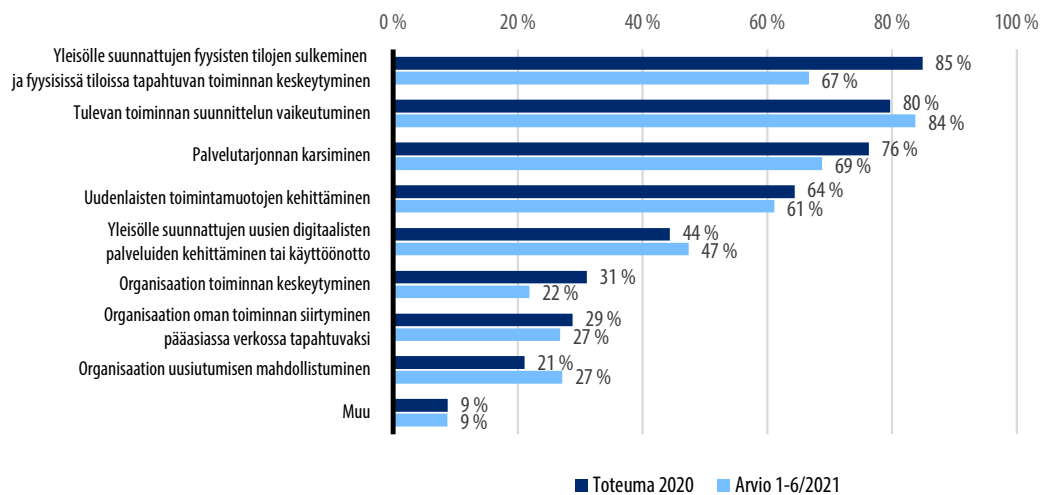
Kuvio 4. Koronapandemian vaikutukset yhteisöjen henkilöstöön, % vastaajista

Yhteisöjen edustajien vastauksissa (n=1028) 47 % ilmoitti lomautuksista tai palkanmaksun keskeytyksistä vuonna 2020, 30 % arvioi näitä tulevan 1.1.–30.6.2021. Sen sijaan irtisanomiset olivat selvästi harvinaisempia. Vastaajista 41 % ilmoitti rekrytointien vähentyneen vuonna 2020 ja lähes sama määrä arvioi näin tapahtuvan myös vuoden 2021 alkupuolella. Noin kolmasosa vastaajista ilmoitti muita henkilöstöä koskevia muutoksia. Muut muutokset ovat osin alakohtaisia. Osalla aloista muina muutoksina ilmoitettiin muun muassa etätöihin siirtymisestä, mutta esimerkiksi näyttämötaitteen ja musiikin aloilla raportoitiin muun muassa freelancereiden palkkauksen vähentämisestä.

4.2 Toiminnan muotoja koskevat muutokset

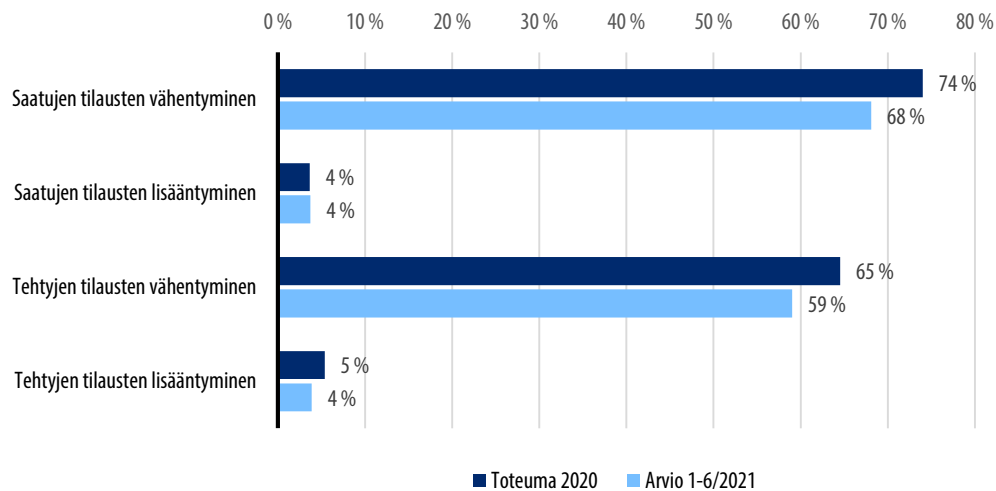
Kuvio 5. Koronapandemian aiheuttamat muutokset yhteisön toiminnassa, % vastaajista

Vastausten (n=1404) perusteella koronapandemian aiheuttamat merkittävimmät muutokset vuonna 2020 yhteisöjen toimintaan olivat yleisölle suunnattujen fyysisten tilojen sulkeminen ja fyysisissä tiloissa tapahtuvan toiminnan keskeytyminen (85 %) sekä tulevan toiminnan suunnittelun vaikeutuminen (80 %) ja palvelutarjonnan karsiminen (76 %). Uudenlaisia toimintamuotoja kehitti 64 % vastaajista ja 44 % kehitti tai otti käyttöön yleisölle suunnattuja uusia digitaalisia palveluita. 21 % vastaajista ilmoitti, että vuosi 2020 on mahdollistanut organisaation uusiutumisen.

4.3 Toiminnan volyymiä koskevat muutokset

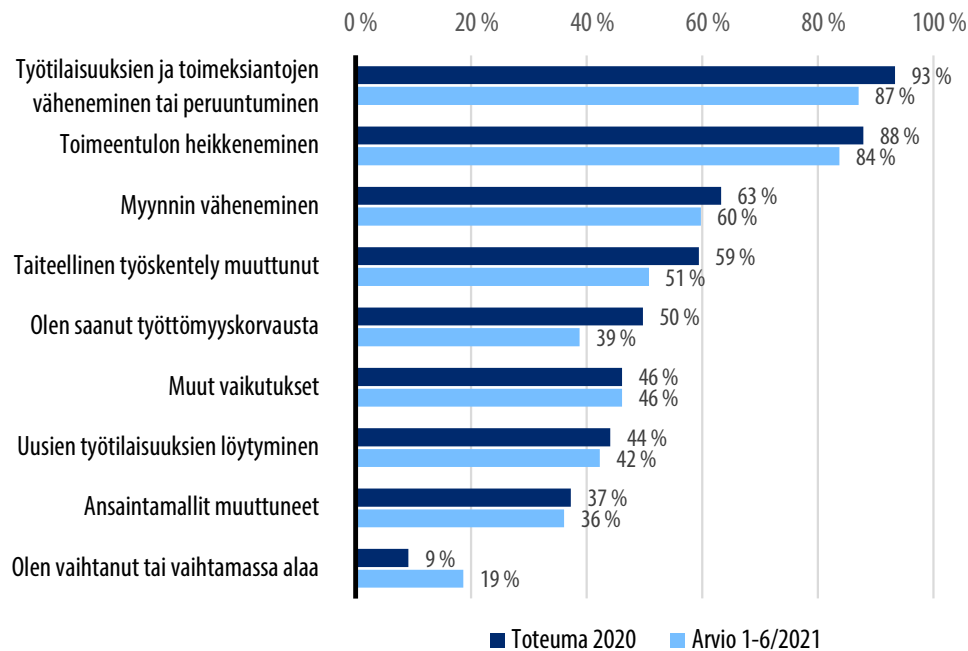
Kuvio 6. Koronapandemian aiheuttamat muutokset yhteisön saamien ja tekemien tilausten määrään, % vastaajista

Vastaajien (n=1213) perusteella koronapandemia on suurimman osan kohdalla vähentänyt toiminnan volyymia, jota selvitettiin kysymällä yhteisön saamien tai tekemien tilausten määrän muutoksesta. Vain 9% vastaajista arvioi organisaation tekemien tilauksien lisääntymisestä. Vastausten tulkinnassa on otettava huomioon, että vastaajalla oli mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja.

5 Koronan vaikutukset henkilöiden toiminnassa

Kuvio 7. Koronapandemian vaikutukset taiteilijan ammatillisessa toiminnassa, % vastaajista

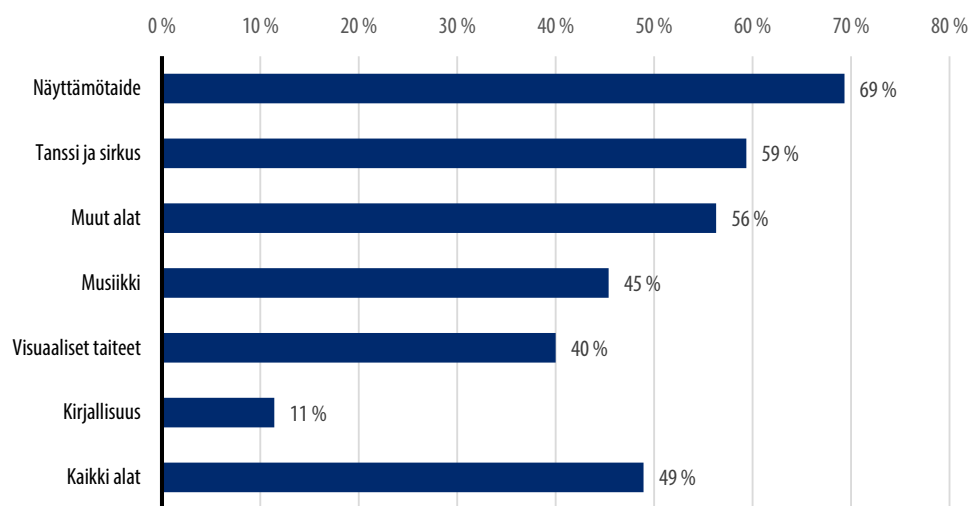

Vastanneista henkilöistä (n=601) 93 % kertoi työtilaisuuksien ja toimeksiantojen vähentyneen tai peruuntuneen ja 88 % arvioi toimeentulonsa heikentyneen vuonna 2020. Toisaalta 44 % kertoi uusista työtilaisuuksista. Myyntien vähenemisestä kertoi 63 % ja taiteellisen työn muuttumisesta 59 %. Huomionarvoista vuosien 2020 ja 2021 välillä on, että vastaajista 9 % kertoi vaihtaneensa tai olevansa vaihtamassa alaa vuonna 2020 ja alkuvuodesta 2021 näin arvioi tekevänsä 19 %. On kuitenkin vaikea arvioida, kuinka hyvin kyselyyn vastasivat ne henkilöt, jotka vaihtoivat alaa vuoden 2020 puolella. Muina vaikutuksina mainittiin mm. tulevaisuuden suunnittelun vaikeutuminen sekä ammattitaidon ja henkisen hyvinvoinnin heikkeneminen.

Kyselyn henkilö-vastaajista 50 % edusti musiikkia, näyttämötaidetta 12 %, muita luovia aloja 7 %, visuaalisia taiteita 7 % ja kirjallisuutta 6 %. Muiden alojen osuus oli 5 % tai vähemmän.

Koronapandemian vaikutuksista työttömyyteen ja lomautuksiin saa kuvan Tilastokeskuksen tilastoista, joiden mukaan työttömien määrä taidealan ammateissa kehittyi vuoden 2020 aikana siten, että vuoden I neljänneksellä työttömiä ja lomautettuja oli yhteensä 6 929, II neljänneksellä 10 483, III neljänneksellä 9085 ja IV neljänneksellä 8 373.

Kuvio 8. Työttömyyskorvausta saaneet taiteenaloittain, % vastaajista

Työttömyyskorvausta sai vuonna 2020 henkilövastaajista (n=603) noin puolet, vuonna 2021 vajaa 40 %. Työttömyyskorvausten saajat jakoutuivat aloittain eri tavoin, osin johtuen alojen toiminnan luonteesta. Vastausten perusteella näyttämötaiteen vastaajista suurempi osa oli saanut työttömyyskorvausta kuin esimerkiksi musiikkialan vastaajista. On otettava huomioon, että henkilövastaajista puolet edusti musiikkia. Kuvioon otettiin alat, joista oli vähintään 30 vastausta. Muut alat on yhdistetty luokkaan "Muut alat".

6 Vastaajan saama koronatuki

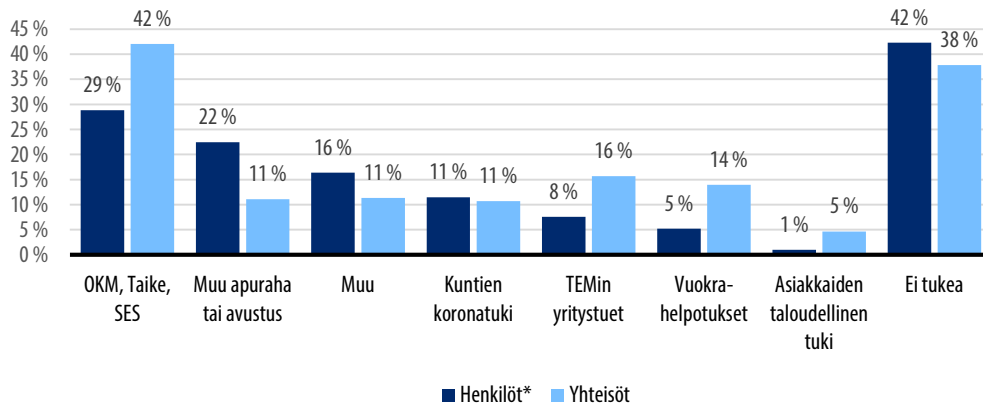
Vastaajista³ (n=1538) 37 % oli saanut OKM:n hallinnonalan (Opetus- ja kulttuuriministeriö, Taike, Suomen elokuvasäätiö) koronatukea, 16 % oli saanut muita (esim. yksityisten säätiöiden) apurahoja tai avustuksia, 12 % Työ- ja elokeinoministeriön yritystukia (Business Finland, ELY-keskus, kunnat, Valtiokonttori) ja 10 % kuntien myöntämää koronatukea kulttuurin ja luovan alan toimijoille.

Vuokrahelpotukset mainitsi 10 % vastaajista ja asiakkaiden taloudellisen tuen (esim. joukkorahoitus, lahjakortit) 3 % vastaajista.

Vastaajista 41 % ilmoitti, ettei ollut saanut mitään tukea. Muuna tukena ilmoitettiin varsin erilaisia asioita, selkeimpänä kokonaisuutena työttömyyspäiväraha ja muut sosiaaliturvaan liittyvät etuudet sekä eri järjestöjen tuet. Osa vastaajista oli saanut pankilta lykkäystä lainanmaksuun tai apua sukulaisiltaan tai perheeltään.

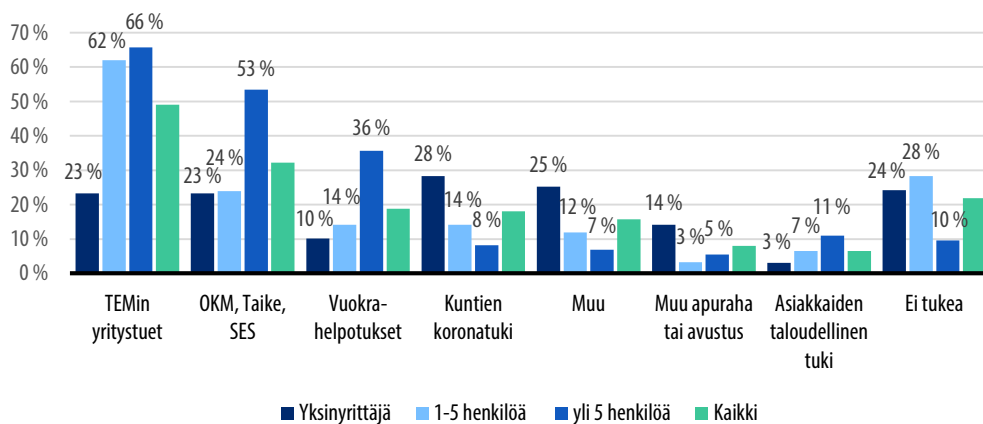
Kuviossa 9 nähdään koronatuen saajien osuus henkilöiden ja yritysten osalta. Yksinyrittäjät on tässä luettu henkilöihin ja muut yrittäjät yhteisöihin.

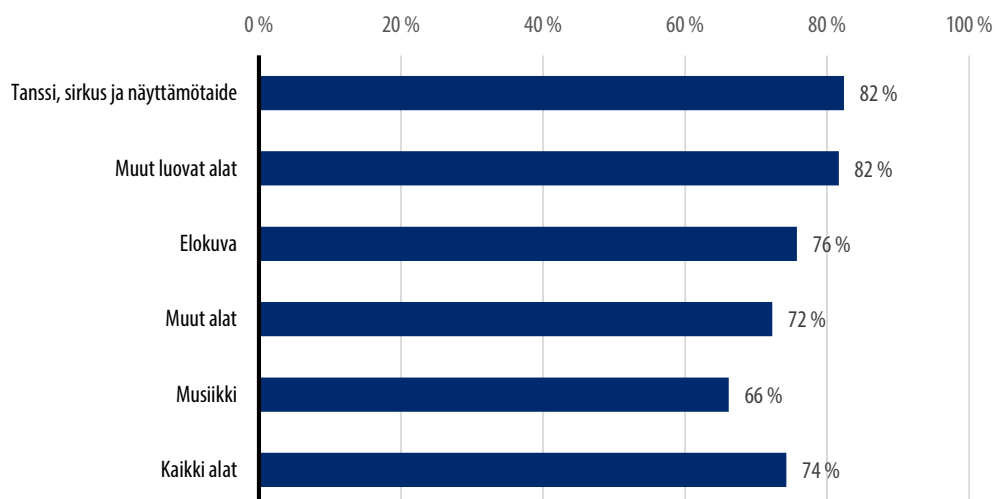
3 Kysymystä ei esitetty kunnallisille toimijoille

Kuvio 9. Koronatukea saaneet henkilöt ja yhteisöt tukimuodon mukaan, % vastaajista

*) Freelancerit, taiteilijat ja yksinyrittäjät

Kuviossa 10 yrittäjien saamien koronatuken muodot on esitetty yrityksen koon mukaan, jolloin yksinyrittäjät muodostavat oman vertailuryhmänsä. Yli viisi henkilöä työllistävien yritysten vastauksissa painottuivat valtion eri tukimuodot ja vuokrahelpotukset. Alle 5 henkilöä työllistävien yritysten selvästi yleisin tukimuoto oli TEM:n yritystuki. Yksinyrittäjien keskuudessa tukimuodot olivat jakautuneet tasaisemmin. Pienemmissä yrityksissä runsas neljännes ei ollut saanut minkäänlaista koronatukea, kun taas yli 5 henkeä työllistävässä yrityksissä tuen ulkopuolelle jääneiden osuus oli alle kymmenesosan.

Kuvio 10. Koronatukea saaneet yritykset tukimuodon ja yrityksen koon mukaan, % vastaajista

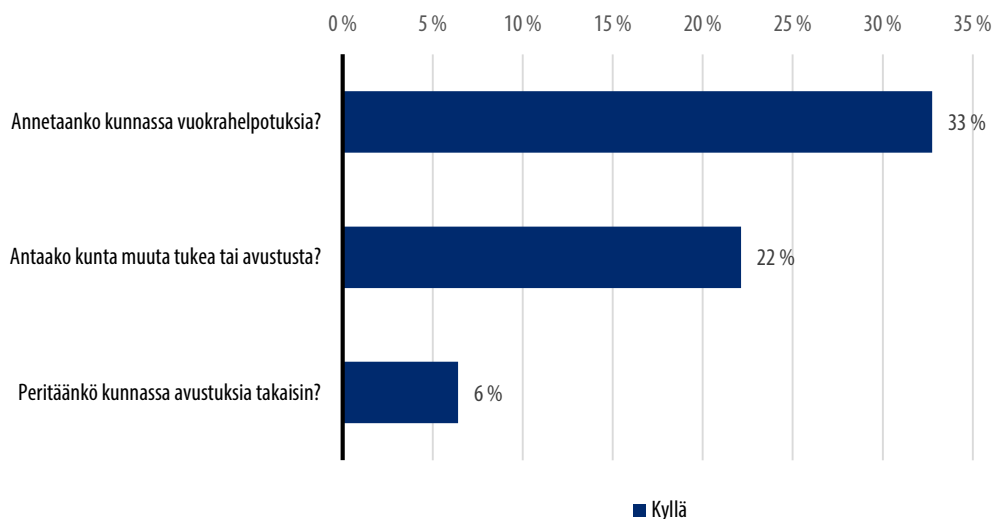
Kuvio 11. Valtion tai kunnan koronatukea saaneet yritykset taiteenaloittain, % vastaajista

Taiteen aloittain tarkasteltuna yritys vastaajat (n=264) saivat opetus- ja kulttuuriministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja kuntien yhteisöille ja yrityksille suunnattuja avustuksia varsin tasaisesti. Tanssi, sirkus ja näyttötaiteen ja muiden luovien alojen toimijat saivat avustuksia jonkin verran enemmän kuin esimerkiksi musiikin toimijat. Kuvioon on otettu mukaan alat, joista on vähintään 30 vastausta. Muut alat on yhdistetty luokkaan "Muut alat".

7 Kuntien kulttuuritoiminnalle kohdistetut kysymykset

Kuntien kulttuuritoiminnan vastaajista (n=113) kolmannes (33 %) ilmoitti antaneensa vuokrahelpotuksia kulttuuri- ja taidetoimijoille, mutta kaksi kolmasosaa (67 %) ei helpotuksia ollut antanut. Verrattuna vuoden 2020 kyselyyn vuokrahelpotuksia antavien kuntien määrä on hieman (5 %) kasvanut vuonna 2021.

Kuvio 12. Miten kunta on tukenut toimijoita koronapandemian aikana, % vastaajista

Kunnista 22% (n=122) kertoi antaneensa avustuksia tai muuta tukea kulttuuri- ja taidetoimijoiden tilanteen helpottamiseksi, mutta suurin osa (78 %) ei tukea ollut myöntänyt. Pääasiassa myönnetyt avustukset ovat olleet normaaleja kuntien myöntämiä avustuksia, joiden käyttöaika on pidennetty tai joihin on tehty käyttötarkoituksen muutoksia. Tukea on myönnetty myös kohdennetusti koronapandemiasta selviytymiseen ja siitä johtuvien vaikutusten kompensoimiseen, kuten vuokratukea tai toimintatukea esimerkiksi striimattujen palveluiden toteuttamiseen. Kunnat ovat myös ohjanneet ja neuvoneet muun muassa kolmannen sektorin toimijoita toteuttamaan kulttuuritoimintaa turvallisesti koronarajoituksia huomioiden.

Pieni osa vastaajakunnista (n=125) (6 %) ilmoitti perineensä avustuksia takaisin kulttuuri- ja taidetoimijoilta. Vastaajista suurin osa (94 %) ei ollut perinyt avustuksia takaisin. Takaisin perityt avustukset koskivat pääosin tapahtumia tai muuta toimintaa, jota ei koronapandemian vuoksi voitu järjestää.

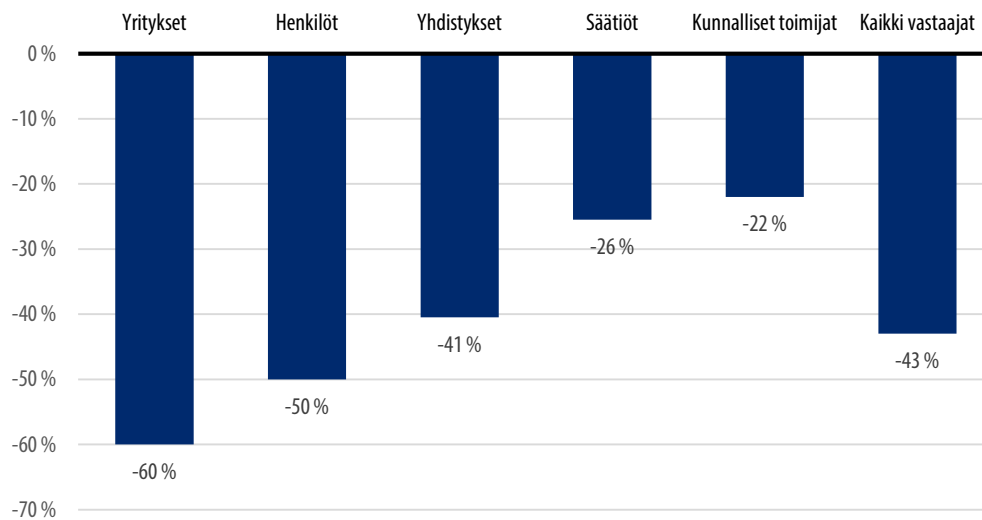
8 Koronapandemian taloudelliset vaikutukset

Taloudellisten menetysten osalta kysely tuotti aineiston, josta ei pystytä päättämään eri alojen kokonaismenetyksiä, saati koko kulttuurialan menetyksiä. Vastaajajoukko kyselyssä on liian pieni suhteessa kulttuurin toimialalla työskentelevien määrään, osalla aloista erittäin pieni suhteessa alan toimijoiden määrään. Siksi arvioita euromääräisistä menetyksistä ei esitetä tässä raportissa. Eri aloja edustavat järjestöt ovat tehneet tai teettäneet omia laskelmiaan tai selvityksiään alojensa taloudellisista menetyksistä, ja muitakin selvityksiä tai tutkimuksia on alkanut ilmestyä sekä kansainvälisesti että Suomessa.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan koronapandemian aikana toiminnasta saatujen tulojen määrää suhteessa normaalitasoon, eli käytännössä vuoden 2020 tuloja vuoteen 2019. Tästä vertailusta saadaan suuntaa antava kuva taloudellisten menetysten suurusluokasta. Arvioiden mediaanit on esitetty toimintatyypeittäin ja toimialoittain kuvioissa 13 ja 14. Keskiluvuksi valittiin mediaani, koska mahdollisesti virheelliset ääriarvot eivät vaikuta mediaaniin⁴ samalla tavalla kuin keskiarvoon. Joukossa oli muutamia vastaajia, jotka ilmoittivat tulojen kasvaneen 100 %, mikä herätti epäilyn, onko vastaaja ymmärtänyt kysymyksen oikein.

4 Mediaani tarkoittaa järjestetyn lukujonon kesimmäistä havaintoa, eli puolet vastaajista on antanut pienemmän ja puolet suuremman arvon.

Kuvio 13. Toiminnasta saatujen tulojen muutoksen keskimäärä (mediaani) toimijatyyppin mukaan 2019–2020, %

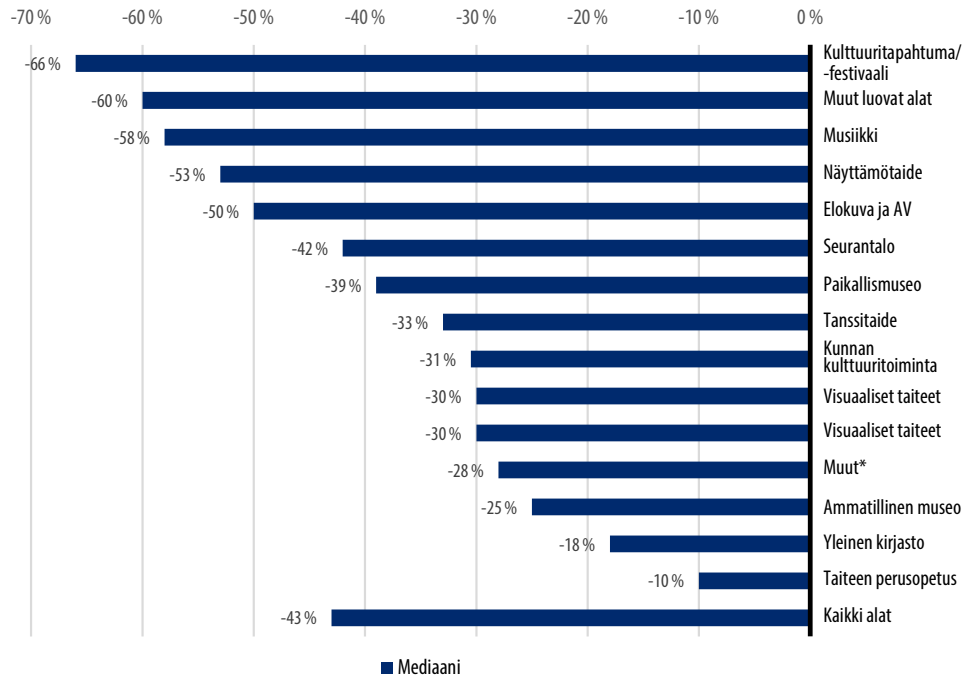
Verrattaessa toiminnasta saatujen tulojen suhdetta vuosien 2019 ja 2020 välillä vastaajien antamien arvioiden mediaani oli -43 %. Tilanne vaihteli toimijatyyppin mukaan: yrityksillä -60 %, henkilöillä -50 %, yhdistyksillä -40 % ja säätiöillä -25 %. (kuvio 13.)

Kuviossa 14 sama asia on esitetty toimialakohtaisesti, mutta näistä saaduissa tiedoissa luottavuusriskit ovat suuria, koska alojen vastausten määrä vaihtelee huomattavasti. Lisäksi on otettava huomioon, että toimijoiden talouden rakenteet ovat erilaisia, ja siksi toimialoja ei voi suoraan verrata toisiinsa.

Näillä varauksilla kuviossa näkyy tapahtuma- ja musiikkialojen korostuneen vaikea tilanne. Suhteellisen muutoksen mediaani on kulttuuritapahtumien osalta -66 % ja musiikkialalla -58 % vuosien 2020 ja 2019 toimintatuloja verrattaessa. Taiteen perusopetuksen kohdalla suhteellisen pieni muutos selittynee pitkälti sillä, että vastaajista (n=94) lähes kolmannes oli kunnallisia toimijoita, joiden tuloista asiakasmaksut kattavat pienemmän osuuden kuin taiteen perusopetusta järjestävien yritysten ja yhdistysten tuloista.

Yrityksiltä kysyttiin muutosta liikevaihdossa, henkilöiltä tuloissa, yhdistyksillä varsinaisen toiminnan tuloissa ja julkisilla toimijoilla oman toiminnan tuotoissa. On mahdollista, että osa toimijoista on huomionnut tulojen muutoksissa myös saatuja julkisia tukia, mikä entistä enemmän vaikeuttaa tulosten tulkintaa.

Kuvio 14. Toiminnasta saatujen tulojen muutoksen keskimäärä (mediaani) toimialan mukaan 2019–2020, %

*) Ryhmät, joissa ei riittävästi vastauksia: arkkitehtuuri, kirjallisuus, kulttuuri-instituutti, kulttuuriperintöala, kulttuuritalo tai -keskus, käsityökulttuuri, lasten kulttuurikeskus, lasten muu kulttuuritoimija, käsityökulttuuri, muotoilu, peliala, taidekäsityö, sirkustaide.

9 Tekijänoikeustulot

Vastaajista 218 (11 % kysymykseen vastaajista) ilmoitti tekijänoikeustulojen muodostavan osan talouttaan. Näistä henkilöitä oli 187 (86 %) ja yhteisöjä 29 (13 %). Myös tekijänoikeuden yhteishallintaorganisaatioiden oli mahdollista vastata kyselyyn, mutta näitä vastauksia saatiin vain yksi, eikä sitä voida huomioida tässä raportissa. Tekijänoikeustulo-kysymykseen vastanneista peräti 126 vastaajaa (58 %) edusti musiikkialaa.

Henkilövastaajien (vastauksia 165) arvio tekijänoikeustulojen kokonaismäärästä vuonna 2020 oli 47 % prosenttia pienempi kuin vuonna 2019. Arvioitujen tekijänoikeustulojen menetysten keskiarvo oli 47 % ja mediaani 69 %.

Yhteisövastaajilta (vastauksia 20) kysyttiin arviota muutoksesta vuosien 2019 ja 2020 välillä sekä yhteisön talouteen jäävien tekijänoikeustulojen että läpikulkueränä käsiteltävien korvausten osalta. Yhteisön talouteen jäävien tekijänoikeustulojen kokonaismäärän arvioitiin vuonna 2020 olevan 66 % pienempi kuin 2019. Arvioitujen tekijänoikeustulojen menetysten keskiarvo oli 66 % ja mediaani 20 %.

Puolet kirjallisuusalan vastaajista ilmoitti tekijänoikeustulojen muodostavan osan vastaajan taloutta. Tekijänoikeustulojen vähentyminen on ollut merkittävää. Musiikissa tekijänoikeustulot vaikuttavat noin 27 prosenttiin vastaajista, mutta useimmilla melko pieniä summia; isompia tekijänoikeustuloja saaneilla pudotus ei näy vielä vuoden 2020 tuloissa.

10 Nousevat uhat ja mahdollisuudet toimialan kannalta

Kulttuurialan tulevia uhkia ja mahdollisuuksia koskevissa vastauksissa nousi edelleen esiin epävarmuus lähitulevaisuudesta koronapandemiaan liittyen: rajoitusten jatkuminen vielä pitempään kuluvana vuonna, taloudelliset vaikeudet (kansantaloudessa, kulttuurin alalla ja omassa toiminnassa), sosiaaliset ongelmat (eristyneisyys, yksinäisyys, mielenterveysongelmat, yhteisöllisyyden vähentyminen) ja toiminnan suunnittelemisen vaikeudet.

Uhkana nähdään myös se, että taloudellisesti haastavassa tilanteessa toiminnan rahoittajat näkevät omissa säästötarpeissaan lyhytkestoisena ratkaisuna juuri kulttuurialan säästökohteena. Erityisesti pienissä kunnissa vastausten mukaan päättäjien koetaan olevan valmiita karsimaan kulttuuripalveluista ja jopa lopettamaan koko toimialan rahoituksen.

Koonneissa tuodaan eri tavoin esiin kulttuurin tärkeys ihmisille ja yhteiskunnalle. Kunnissa kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämiseen panostaminen koettiin mahdollisuutena, kun pandemian takia ihmisten hyvinvointi kärsii ja kulttuuritapahtumien ja -tarjonnan puutteen seuraukset heijastuvat myös muille sektoreille. Kirjastoalan koonnissa ehdotetaan, että kulttuuri- ja kirjastopalvelut pitäisi määrittää kriittisiksi toiminnoiksi ihmisten henkisen hyvinvoinnin ja kriisinsietokyvyn kannalta.

Hyvin konkreettisena uhkana nähdään toimeentulon vaikeudet myös pandemian jälkeen, konkurssitkin, sekä se, että alalta katoaa paljon osaamista ja asiantuntijuutta, ei vain taiteilijoita vaan myös esimerkiksi tapahtuma-alan muita ammattilaisia. Esimerkiksi elokuva-alalla "ammattitaitoisesta teknisestä henkilöstöstä on jo pulaa ja luoville tekijöillekin on kysyntää vakavaraisimmilla aloilla".

Osassa kuntia toimijoiden puutetta oli koettu jo viime kesänä: "vaikka kunnalla olisi mahdollisuuksia ostaa toimintaa ostopalveluna pandemian jälkeen, ei välttämättä ole enää tekijöitä". Myös vapaaehtoistoimijoiden määrän vähentyminen nähtiin kunnissa uhkana, samoin se, että kulttuuritoiminnalle tarkoitettuihin tiloihin voi olla jatkossa vaikea löytää toimijoita.

Freelancereiden tilanteen nähdään edelleen heikkenevän, varsinkin jos isommat toimijat omien taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi palkkaavat freelancereita entistä vähemmän.

Kyselyn yksittäisissä avovastauksissa tuli esiin katkeruutta, eikä myönteisiä mahdollisuuksia koettu olevan näköpiirissä, mutta oli myös vastauksia, joissa pandemian toivotaan tervehdyttävän alaa ja sen markkinoita.

Koronapandemiasta riippumattomia yleisiäkin uhkia ja mahdollisuuksia tuotiin esiin, kuten rahapelitoiminnan tuottojen vähentyminen. Tosin tämäkin uhka korostuu pandemian myötä. Elokuva-alan koonnissa todetaan, että ”jos perusrahoitus vähenee juuri, kun ala yrittää toipua merkittävistä taloudellisista tappioista, on ala vaarassa romahtaa täysin”. Suomen elokuväsäätiö jatkaa koonnissaan: ”Projektimuotoisen rahoituksen ongelmat korostuvat tällaisessa poikkeustilanteessa; yksi lykkääntynyt tuotanto aiheuttaa heti palkanmaksuongelmia. Jos tulevana vuosina kaikki resurssit on käytettävä pelkästään alan hengissä pitämiseen, menetetään kansainvälistymisen ja alan kehittämisen eteen tehdyn työn tuomat tulokset nopeasti.” Elokuva-alalla pelätään konkurssseja sekä tuotanto- että esityspuolella, vaikka koronapandemia hellittäisikin. Myös Finland Festivals mainitsee alihankintaketjujen tulevat konkurssit uhkana.

Musiikin alan koonnissa ennakoidaan koko alan ekosysteemin muuttumista esimerkiksi alan omien tai yhteistyökumppanien, kuten keikkapaikkoina toimivien ravintoloiden, konkurssien vuoksi. ”Jos konkurssit uhkaavat nimenomaan pieniä yrityksiä, tämä voi kasvattaa ylikansallisten toimijoiden osuutta entisestään ja muuttaa toimintaedellytyksiä. Jos alaa ei pystytä nyt elvyttämään tarpeeksi, terveen ekosysteemin uudelleenrakentamisessa voi mennä vuosikymmeniä.” Creative Finlandin kokoamien ’muiden luovien alojen’ vastausten tarkastelussa tulee esiin riskinä pakkoyrittäjyys toimintojen supistuessa, joskin toisissa vastauksissa myös taiteilijoiden asenteellisuus yrittäjyyttä kohtaan oli nähty ongelmana.

Useimmissa alojen koonneissa myönteisenä kehittämismahdollisuutena mainitaan digitalisaatio. Käsiyökulttuurin koonnissa todetaan pakon edessä kehitetyn paljon uutta, ja uusien toimintatapojen uskotaan jäävän käyttöön kriisin jälkeenkin. Muotoilualan näkökulmasta koronapandemian mahdollisuudet liittyvät oman liiketoiminnan uudistamiseen, mikä liittyy ydintoimintojen kehittämisen lisäksi myös uusiin digitaalisiin ratkaisuihin verkkokaupassa tai palveluiden kehittämisessä. Finland Festivalsin mukaan ”digitaalinen osaaminen on tehnyt valtavia harppauksia ja sen tulokset näkyvät monella tavalla tulevaisuudessa positiivisesti”.

Digitaalisten palveluiden kehittämisessä nähdään mahdollisuuksia alueellisen ja sosiaalisen tasa-arvon parantamiseen. Lastenkulttuurialan kokemusten mukaan ”etänä asiakas kaskunta voi tulla laajemmalla maantieteelliseltä alueelta ja osallistujamäärät voivat olla suurempia kuin lähitoiminnassa” ja ”kaikkien ei tarvitse tuottaa kaikkea, vaan voisimme tässäkin tehdä jonkinlaista tehtävänjakoa ja yhteistyötä”. Myös musiikin alalla verkko-konserttien, workshopien ja etäseminaarien nähdään lisänneen toiminnan esteettömyyttä ja saavutettavuutta ja sen myötä myös alueellista tasa-arvoa. Samoin kuntien

kulttuuritoiminnassa ja taiteen perusopetuksessa palvelujen saatavuuden parantamisen mahdollisuus, kuten laajempien ja uusien kohderyhmien tavoittaminen, on tärkeä näkökulma digitaalisuuteen, joskin kunnissa samalla virtuaalisten ohjelmantarjoajien vähäisyys nähtiin myös uhkana, etenkin jos omaa osaamista palveluiden tuottamiseen ei ole.

Museoalan koonnissa todetaan, että palveluja tarjoavien kulttuurialan toimijoiden ohella myös palveluiden käyttäjät ovat pandemian aikana suhtautuneet aiempaa ennakkolottomammin uudenlaisten palveluiden käyttöön. Ennakkolipunmyynnin vakiintuminen digitaalisesti nähdään joustavuutta lisäävänä mahdollisuutena sellaisille kohteille, joissa asiakasmäärät ovat pieniä sesonkien ulkopuolella – ”mikäli asiakkaita tulee, heitä on mahdollista palvella ja mikäli ei tule, voi henkilökunnan panoksen käyttää joustavammin muuhun”.

Verkkopalveluihin satsaaminen nähtiin tärkeänä myös kirjastoissa. E-aineistot ovat tulleet tutuksi yhä suuremmalle osalle asiakkaita ja e-aineistojen käyttö on kasvanut. Kehityksestä huolimatta digitaalisissa on kirjastojen (ja kuntien kulttuuritoiminnan) näkökulmasta vielä opettelemista sekä palvelujen tuottajilla että asiakkailla. Kirjastoalaa huolestaa tasa-arvoinen tiedon saatavuus sekä alueellisesti että sosiaalisesti. Muistutettiin siitä, että kirjaston laitteet voivat olla ainoa mahdollisuus monelle kansalaiselle hoitaa nettiasiointinsa, esimerkiksi laskujen maksaminen.

Lastenkulttuurikeskusten, museoalan ja muotoilualan koonneissa digitaalisuuteen tai muutoin koronapandemiaan liittyvät mahdollisuudet kytketään myös laajempaan tulevaisuutta koskevaan näköalaan. Lastenkulttuurikeskusten liitto: ”Mahdollisuutena voidaan nähdä sellaisten kulttuuripalvelukonseptien kehittyminen, jotka saavuttavat aidosti laajoja joukkoja sellaisella tuotantomuodolla, joka olisi aikaisemmin vaatinut esimerkiksi paljon matkustamista tai olisi jättänyt toiminnasta paitsi ne, jotka eivät voi saapua paikalle”. Museovirasto: ”On myös mahdollista, että reaktiot pandemiaan ja ilmastonmuutokseen johtavat yleisempään elämäntavan muutokseen, joissa lähi-/kulttuuripalvelujen, paikallisen identiteetin ja kulttuuriympäristön merkitys kasvaa.” Ornamo: ”Ilmastopolitiikka tulee muuttamaan kauppa- ja teollisuuspolitiikkaa merkittävästi ja siten vaikuttamaan myös muotoilun toimintaympäristöön. Kuluttajien arvomuutokset ilmastoystävälliseen suuntaan näyttäisi sekkin, että myös asenneympäristö resonoi vastuullisesti ja lähellä tuotettuun muotoiluun.”

Osa näkee digitalisaation myös uhkana – tai niin, että se on sekä mahdollisuus että uhka. Näyttämötaiteessa digitalisaatio ei ole mahdollisuus, vaan kriisiajan selviytymiskeino, sanotaan alan koonnissa. Visuaalisella alalla myönteistä on, että kuvataiteen verkkomyynti ja levitys ovat kasvaneet, mutta pienillä organisaatioilla ja taiteilijoilla ei juurikaan ole mahdollisuuksia panostaa sen edellyttämään digitaaliseen osaamiseen ja kanaviin, ja siksi tarvitaan lisärahoitusta. Monet paikallismuseot kaipaavat digiloikkaan apua ja tukea, koska

”oma osaaminen on osassa museoista rajallista”. Joissakin kuntien vastauksissa ehdotettiin kulttuurialan koulutuksen tehostamista verkossa tapahtuvan ohjelman tuottamiseksi. Samoin esitettiin, että osa pandemia-aikana kunnissa säästyneestä varoista voitaisiin suunnata digitaalisten palveluiden kehittämiseen, esimerkiksi laitehankintoihin.

Digitalisaation koetaan myös olevan ainakin osittain taloudellinen uhka, koska siinä ansaintalogiikka on erilaista kuin elävissä toiminnoissa ja palveluissa eikä digitaalisista palveluista synny riittävästi tuloja. Vastauksissa tuotiin esille myös uhkana se, että digitaalisten palveluiden markkinat ovat globaalit. ”Suoratoistopalveluiden ja digitaalistumisen myötä tulonjako muuttuu ja alaa uhkaa niin sanottu spotifytuminen”, sanotaan kirjallisuusalan koonnissa. Siinä nähdään myös palvelujen ja tapahtumien digitaalistumisen lisäävän polarisaatiota ja vähentävän monimuotoisuutta – ”pienillä toimijoilla ei ole osaamista, mahdollisuuksia tai resursseja tuottaa digitaalisia tapahtumia tai palveluita, se vaatii investointeja ja kehittämistä, joihin ei ole mahdollisuutta. Isommat toimijat menestyvät, pienet kuolevat pois.” Kulttuuriperintöalan toimijat ovat huolissaan pienten järjestöjen toiminnan kuihtumisesta.

Näyttämötaiteen koonnissa tulee esiin huoli ohjelmiston yksipuolistumisesta tuttuun ja kaupallisesti menestyvään tarjontaan. Näytelmäkirjailijat pelkäävät teattereiden olevan pandemiakriisin jälkeen varovaisia uusien näytelmien tilaamisessa, vaikka ”voisi kuvitella, että jano tällaiselle” [uudet, kotimaiset näytelmät], ”jotka kertovat meidän tarinaamme tässä ajassa” olisi suurta. Näytelmäkirjailijat myös kysyvät: ”näivettyykö Suomen ainutlaatuinen harrastajateatterikenttä rajoitustoimien seurauksena?” Myös Creative Finlandin muiden luovien alojen koonnissa nähdään uhkana kulttuurin kapea-alaistuminen, ”kun tilaajat ottavat varman päälle ja uskaltavat tilata vain jo suuressa suosiossa olevia ammattilaisia ja tuottaa vain jo aikaisemmin taloudellisesti tuottavaksi havaittuja esityksiä”.

Negatiivisten asioiden kääntöpuolena musiikkialan koonnissa tuodaan esiin mahdollisuus pandemian jälkeiseen kulttuuritapahtumien uuteen buumiin ja sen tuomat työmahdollisuudet – ”niille, jotka alalla ovat pystyneet sinnittelemään” – sekä yleisön mahdollinen valmius maksaa enemmän tarjonnasta (livemusiikista). Pandemian tuoma tilanne on myös pakottanut luomaan ja vahvistamaan uusia liiketoimintamalleja ja vauhdittanut toimintamallien uudistamista. ”Totutusta irtaantuminen”, ”luovuus, ideointikyky ja kompromissivalmius korostuvat”, ”nopeat, luovat ratkaisut ja uudet kokeilut nousevat esille”, ”korona-aika on tuonut uusia innovaatioita luovien alojen ansaintamalleihin”, ”yksittäisten toimijoiden mahdollisuus luovaan taukoon tai keskittyminen taiteelliseen työhön”, ”kumppanuuksien kautta löytyvät uudet toiminnot”, ovat mm. mainintoja myönteisistä asioista eri alojen koonneissa.

Museoalalla nähdään paljon mahdollisuuksia kotimaisessa matkailussa: museoilla on mahdollisuuksia houkutella uusia yleisöjä. Myös kuntien kulttuuritoiminnan vastaajat näkevät

mahdollisuuksia lähimatkoissa ja paikallisuudessa. Ornamo näkee merkkejä siitä, että kotimaisen muotoilun ja taideteollisen taiteen kysyntä on kasvussa pandemian muuttaessa kulutustottumuksia.

Yhtenä positiivisena asiana mainitaan alan järjestäytyminen ja yhtenäistyminen kriisitilanteessa – ”on syntynyt uutta solidaarisuutta ja yhteistyötä, ja alan rakenteita ymmärtään aiempaa paremmin” (Music Finland); ”pandemia on pakottanut alan järjestäytymään” (Creative Finland). Kirjastoalan koonnissa todetaan, että kirjastohenkilökuntaa on käytetty pandemian aikana myös kunnan muissa tehtävissä, mitä pidettiin rikastuttavana ja antoisana kokeiluna. Yhteistyö kunnan toimialojen kesken on muutenkin koettu positiiviseksi.

Hyvänä seikkana nähdään myös se, jos tukimuotojen ongelmakohtiin pystytään ”kenties viimein puuttumaan”. Toiminnan kehittämiseen kaivataan päättäjien tukea mm. avustusten uudelleenohjauksella sekä verohelpotuksilla. Parhaimmillaan keskusteluyhteyden kuitenkin nähdään parantuneen päättäjiin ja rahoittajiin, ”joustavuus on lisääntynyt ja yhteydenpito rahoittajiin on lisääntynyt ja muuttunut keskustelevämmäksi.” (Creative Finland).

Näyttämötaiteen koonnissa mainitaan, että suurempien toimijoiden vastauksista on luettavissa kiitollisuutta siitä, että instituutioista on pidetty huolta ja että OKM on reagoinut ketterästi ja nopeasti alan ahdinkoon, kun taas vapaan kentän vastauksissa nousi enemmän esiin huolta ja kokemusta kohtelun epätasa-arvoisuudesta. Visuaalisen alan koonnissa muistutetaan, että kuvataideorganisaatioiden pienuus haittaa myös korona-avustusten saamista ja esimerkiksi ELY-keskusten tukien saamista.

11 Kulttuuripolitiikan tulevaisuus

Kysymykseen saatiin eri alojen koonneissa paikoin hyvin laajoja vastauksia. Vastausajankohta ajoittui ajankohtaan, jolloin julkisuudessa nousivat voimakkaasti esiin kulttuuri- ja tapahtuma-alan ongelmat koronapandemian aikana. Näkemyksissä tuli esiin paljon samankaltaisia akuuttiin tilanteeseen liittyviä huolia ja turhautumista kuin julkisessa keskustelussa. Koetaan, että taiteen ja kulttuurin merkitystä – mm. sen hyvinvointia tuottavaa ja henkistä kestävyttä lisäävää sekä työllistävää ja elinkeinopoliittista merkitystä – ei ymmärretä eikä alaa arvosteta. Myös koronapandemiasta johtuvia rajoituksia pidettiin monissa vastauksissa epäoikeudenmukaisina, erityisesti verrattaessa eräisiin muihin aloihin tai toimintoihin.

Kulttuurialan haavoittuvuus koronapandemian kaltaisessa kriisissä todettiin yhdeksi opiksi tulevaisuutta varten. Ennakointia ja varautumista pitäisi lisätä politiikassa ja hallinnossa. Taiteen perusopetusliiton mukaan kulttuuripoliittisilla toimenpiteillä tulisi varmistaa, että taide- ja kulttuuriala ”ei tulevaisuuden mahdollisten kriisien myötä enää ole vastaavalla tavalla täysin suljettava toimiala – mietittynä tulisi olla keinot ja lainsäädäntö, joka turvaa toiminnan jatkuvuuden muodossa tai toisessa myös kriisien yli”. Erään seurantaloon vastauksessa oli ehdotettu kriisirahastoa vastaavia tilanteita varten. Lastenkulttuurikeskusten liiton mukaan ”pandemian myötä on käynyt selväksi, että kunnissa supistetaan ensimmäisenä kulttuuritoiminnasta, joka ei ole lakisääteistä”, ja siksi ”lakisääteisyyden suoma turva näille palveluille olisi erityisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ajatellen merkittävää”.

Pelialaa edustava Neogames toteaa osaltaan, että ”pandemia ei vaikuttane kulttuuripolitiikan perusarvoihin ja linjauksiin, vaan tapoihin, jolla kulttuuripolitiikkaa esim. toimialakohdaisesti kehitetään”.

Mm. Frame ja Creative Finland nostavat esiin kulttuurialan vahvemman järjestäytymistarpeen. Siten ”alalle saataisiin ammattimaista uskottavuutta” ja järjestäytyminen ”auttaisi myös luomaan suuntaviivoja seuraavia kriisitilanteita varten” (Creative Finland). ”Meidät nähtäisiin yhtä arvokkaana työllistäjänä kuin esimerkiksi teollisuus- tai matkailuala”, siteeraa Frame erästä alansa vastaajaa. Osa kuntavastaajista katsoi, että eri toimijoiden, kuten yritysten, yhdistysten ja julkisen sektorin työnjako ja toiminnan painopisteet tulevat koronapandemian vuoksi muuttumaan, ja siksi yhteistyön ja sen muotojen kehittäminen nähtiin entistä tärkeämmäksi.

Parempaa resilienssiä vastaavia kriisejä varten tarvitaan jatkossa monen vastaajan mielestä. Neogamesin mukaan tämä ”kannattaa huomioida niin kulttuuripolitiikan strategisessa suunnittelussa, kuin toiminnan arvioinnissakin”. Lastenkulttuurikeskusten liiton mukaan ”kulttuuripolitiikkaa tulisi kehittää siihen suuntaan, että rakenteet ja rahoitusmekanismit mahdollistaisivat kulttuuripalvelutoiminnan pysymisen yllä siitä huolimatta, että lippu- ym. tuloista riippuvaliset kulttuuritoimijat joutuvat väliaikaisesti lopettamaan suurien massojen yhteen kokoamisen kulttuuritoiminnan merkeissä”.

Creative Finland toi näkemyksissään esiin kulttuurin alan monimuotoisuuden ja kulttuurikentän uudelleen määrittelyn tarpeen, minkä se koki näkyvän myös siinä, että tässä kyselyssä kaikki vastaajat eivät löytäneet ammattikuntaansa kyselyn alakohtaisesta listauksesta. Creative Finlandin mukaan tulisi erottaa a) taide itseisarvona eli perinteinen taide perinteisessä kontekstissa, joka tarvitsee tukea myös jatkossa, b) taiteen osaamisen soveltaminen organisaatioiden kehittämisessä (”hyvin toteutettuna kyse on vähintäänkin yhtä vaikuttavasta toiminnasta kuin muukin kehittäminen” ja c) taidealan koulutus- ja kehittämistoiminta, jotta taiteilijoiden osaaminen laajenee, osaaminen kehittyy ja arvostus kasvaa myös perinteisen taidekentän ulkopuolella.

Musiikin alan vastauksissa tuli esiin myös se, että jokin yksittäinenkin ala (kuten musiikki) on jo itsessään monimuotoinen, jolloin se putoaa poliittisessa järjestelmässä herkästi eri hallinnonalojen väliin (kulttuuri vs. elinkeinotoiminta). Ymmärrystä ja tietoisuutta eri (musiikkialan) ansaintamalleista olisi siis lisättävä.

Oman haasteensa tuo rajanveto tapahtuma-alaan, mikä tunnistettiin jo kyselylomaketta laadittaessa (tapahtuma-ala on paljon kulttuurialan tapahtumia laajempi kokonaisuus, minkä vuoksi kyselyssä ei ollut tapahtuma-alaa erikseen määriteltynä vastaajaryhmänä). Eräässä ’muun luovan alan’ avovastauksessa oli todettu, että ”tapahtumatekniikkaan liittyvät yritykset ja freelancerit ovat osa alaa; nyt meitä ei huomioida missään mitenkään”.

Monet vastaajat tuovat esiin freelance-taiteilijoiden, muiden ns. prekaaria työtä tekevien ja yksinyrittäjien hyvin epävarman aseman yhteiskunnassa, mutta myös taidepolitiikassa. Ongelma ei ole uusi. Elokuva-alan vastauksuonnissa Suomen elokuvasaatiö toteaa, että ”pandemia on myös paljastanut jo olemassa olevia mm. verotukseen, työttömyysturvaan ja tekijänoikeuksiin liittyviä ongelmia kulttuurialalla”. Käsityöalan vastauksuonnin mukaan sosiaaliturvajärjestelmä on rakennettu palkkatyöläisille, ja siinä on ”järkyttäviä aukkoja” eri tulonlähteistä sekalaisia tuloja saavien kulttuurialan ihmisten näkökulmasta. Myös mm. musiikin alan vastauksissa (joita oli kyselyssä määrällisesti eniten) korostuivat sosiaali- ja työttömyysturvan ongelmat: ”tukimuodot ja turvaverkot eivät vastaa alan rakennetta ja toimintaympäristöä, ja kriisitilanteessa tämä on tullut aiempaa selkeämmin näkyväksi”. Freelancereiden tulonmuodostuksen moninaisuutta ei tunnisteta laajemmassa tukipolitiikassa eikä TE-toimistoissa, ja tukiviidakko on kohtuuton, todetaan alan yhteenvedossa.

Joidenkin muiden alojen henkilöiden vastauksissa todettiin lisäksi, ettei myöskään Kelassa tunnisteta freelancereiden tulonmuodostuksen moninaisuutta. Myös tekijänoikeustulojen ristiriitainen kohtelu työttömyysturvassa tuodaan esiin.

Tanssitaiteen koonnissa todetaan, että pandemia ja sen seuraukset ovat vain yksi syy, miksi freelancerien ja itsensätyöllistäjien asemaan, toimeentuloon ja toimintaedellytyksiin tulee kiinnittää huomiota. Vastaavasti Creative Finland toteaa, että ”freelancerien, yksinyrittäjien ja muiden itsensätyöllistäjien asemaa on parannettava, mutta tämä on vain osittain kulttuuripoliittinen ongelma”. Esimerkiksi sosiaaliturvaan liittyvät asiat kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle ja työttömyysturvaan liittyvät asiat työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle.

Tulevaisuuden ratkaisuksi em. ongelmissa toivotaan esimerkiksi perustuloa, taiteilijapalkkaa sekä tukitoimien pitkäjänteisyyttä. Näyttämötaiteen alan ehdotuksia freelancereiden toimintaedellytysten parantamiseksi olivat perustulon lisäksi haku- ja raportointimenetelmien yhtenäistäminen ja selkeyttäminen, tukien korottaminen, pidemmät apurahajaksot, joustavammat tukimuodot, nopeammat hakuprosessit ja yhteiset tuotantoalustat rahoituslain ulkopuolisille toimijoille.

Finland Festivals nostaa esiin omana ryhmänään monenlaisia palveluita alihankintana festivaaleille ja muille kulttuuritoimijoille tuottavat pienet, usein yhden ihmisen yritykset, jotka ovat täysin riippuvaisia tapahtumatuotannosta, ja toisaalta niillä on hyvin vähän osaamista ja tietoa erilaisista tukijärjestelmistä kriisin sattuessa. Kirja-alan koonnin tehneet järjestöt puolestaan muistuttavat, että monet alan yksinyrittäjät tekevät myös erilaisia sivutoimia kustantaakseen taiteen ja kulttuurin tekemisensä. Pandemian aikana nämä sivutulotkin ovat vähentyneet tai romahtaneet, ”joten pelkästään kulttuuripolitiikkaa katsomalla ei voi ymmärtää kuinka vaikeaan tilanteeseen pandemia on laittanut kulttuurintekijät”.

Tukien, apurahojen ja avustusten kohdentumiseen kiinnitetään huomiota sekä pandemiatilanteen valossa että muutoin. Kokemukset tukien huonosta tai paremmasta kohdentumisesta ja kohtelun oikeudenmukaisuudesta tai epäoikeudenmukaisuuden saattavat kulkea alojen sisällä. Näyttämötaiteen tai laajemmin esittävän taiteen alalla koronatuukien ei ole koettu tavoittaneen kentän pieniä toimijoita. Kolmannella sektorilla toimivat taiteilijat – esimerkiksi harrastajakentällä ja opetustyössä toimivat taiteilijat ilmoittivat Taiken korona-apurahan rajaavan heidät jaon ulkopuolelle, kuten apurahajärjestelmässä yleensäkin. Suuremmat näyttämötaiteen alan toimijat taas kiittävät opetus- ja kulttuuriministeriötä nopeasta reagoinnista ja toimintansa pelastamisesta.

Kirjallisuusalan koonnissa todetaan vaikutelmana, että on ”osin päädytty tukemaan instituutioita, vaikka kyse pitäisi olla ensi sijassa ihmisistä”. Apurahoilla on alan koonnin mukaan ”ollut taipumus mennä tekijöille, joilla on muutenkin näkyvyyttä ja työtilaisuuksia”.

Muutoinkin ”suuret ja ns. näkyvät toimijat kirjallisuusosalalla ovat pitäneet meteliä siitä, miten hienosti menee korona-aikana, mutta pienkustantajat ja esim. genrekirjailijat ovat vain hävinneet, koska tapahtumamyynä on heille oleellista”. Koonnin tehneet järjestöt vetoavatkin, että ”pitäisi viimeistään 2020-luvulla aloittaa toimenpiteet” pienten toimijoiden paremmaksi huomioimiseksi. Näytelmäkirjailijat huomauttavat, että ”prekaareille” ohjautuu myös valtion kriisitukea vähiten – ”vähintäänkin pitäisi vastaisuudessa pitää huolta siitä, että kun valtion varoilla ylläpidetään taidelaitoksia, niin että edes nämä laitokset kohtelisivat yhdenvertaisesti kaikkia taiteilijoita”.

Elokuva-alan koonnissa todetaan, että ”suuri osa yrityksille suunnatuista tuista näyttäisi soveltuvan vain kuukausipalkalla työntekijöitä työllistävälle taholle, joita kulttuurialalla on hyvin vähän”. Musiikin alan koonnissa kuvataan ongelmia laajasti: ”Monet kokevat pandemiatilanteeseen räätälöityjen tukien kohdistuvan epäoikeudenmukaisesti. Kustannustuen yksi vastauksissa toistuva ongelma on se, että se ei auta alalla paljon olevia pieniä yrityksiä, joiden tulot vaihtelevat ajallisesti paljon ja kulut on jo minimoitu – saamatta on jäänyt nimenomaan yrittäjän oma palkka. OKM:n ja säätiöiden jakamat apurahat puolestaan kohdistuvat pääasiassa samalle kentälle kuin muulloinkin, ja ulkopuolelle jäävät esimerkiksi kaupalliset toimijat ja ns. takarivin keikkamuusikot, joilla ei ole omaa taiteellista projektia. Harrastusyhteisöt, esimerkiksi kuorot, ovat jääneet kokonaan tukien ulkopuolelle, vaikka toiminta ja ammattikuoron- tai orkesterinjohtajien työ on keskeytynyt.”

Creative Finland (muut luovat alat) kirjoittaa tukipolitiikan uudistamisen tarpeeseen liittyen, että pandemia osoitti pitkäjärteisen tukitoiminnan olevan arvossaan, mutta myös uusia avauksia täytyisi tukea paremmin. Tulevaisuudessa taiteilijoiden pitäisi voida työllistyä ja rahoituksen kohdentua paremmin. Creative Finland katsoo, että ”päätöksentekijöiden, yhteiskunnallisten rakenteiden ja kulttuuritoimijoiden todellisuudet tuntuvat olevan niin kaukana toisistaan, että tuosta etäisyydestä seuraa hankaluuksia ja väärinkäsityksiä molemmilla puolilla prosesseja”.

Finland Festivalin mukaan keskeinen opetus koronapandemia-ajasta on se, että kulttuuriala tarvitsee pitkään kaivattuja tappiotakuujärjestelmiä. Myös työnjako OKM:n ja TEM:n välillä on ”viimein” selkiytettävä, jotta kaupallisen ja ei-kaupallisen taide- ja viihdetoiminnan pelisäännöt tulisivat selkeiksi. Suomen Elokuvasäätiö puolestaan toivoo elokuva-alan koronatuissa otettavan oppia muista Pohjoismaista, joissa yrittäjien riskejä on minimoitu kohdistetuilla tuilla, jolloin toimintaa on uskallettu jatkaa.

Ornamo muistuttaa muotoilijoiden asemasta taiteen tukijärjestelmissä – ”luovan suunnittelualan tarpeet tulisi huomioida paremmin Taiken hakuprosessissa ja ohjeissa”. Jo pelkästään käsite ’taiteilija-apuraha’ ohjaa Ornamon mukaan lähinnä taiteilijat hakemaan rahoitusta, vaikka se on tarkoitettu myös esimerkiksi suunnittelualalle eli muotoilijoille ja arkkitehdeille. Ornamo kannattaa joko taiteenalajaon säilyttämistä tai/ja kokonaan uudentyypin luovan

alan kehitysrahoitustuen mukaan tuomista – ”tuki osoitettaisiin elinkeinonharjoittajille ja muille alkuvaiheen yrittäjille, joiden liiketoiminta ei ole vielä käynnistynyt tai se on vähäistä”.

Frame puolestaan toteaa, että visuaaliset taiteet ovat jo perusrahoituksessa takamatkalla muihin nähden. Se pitää hyvänä, jos rahoitus voitaisiin taata pidemmälle ajalle (monivuotiset rahoituspäätökset); lisäksi päätösten saaminen aiemmin auttaisi myös kriisitilanteessa. Myös kulttuuri-instituuttien vastauksissa tuodaan esiin yksivuotisten yleisavustusten haasteellisuus. Monivuotiset yleisavustukset mahdollistaisivat pitkäjänteisen ja tarpeeksi joustavan suunnittelun sekä normaaliaikoina että poikkeusaikoina – ”liian lyhyt rahoitusperspektiivi johtaa siihen, että jotkut kansainväliset yhteistyöhankkeet ja rahoitusmahdollisuudet menevät instituuteilta ohi”. Frame viittaa myös digitalisaatioon ja pitää hyvänä, jos siihen liittyvän kehittämistyön päästyä alkuun voitaisiin perusrahoituksen kasvattamisen lisäksi saada lisämäärärahaa myös verkossa tapahtuvaan taiteen jakeluun ja verkkopalveluiden saavutettavuuteen.

Kuntien näkökulmasta tukimuotojen haluttaisiin olevan koronapandemian kaltaisissa tilanteissa nopeita. Vastauksissa esitettiin ajatus siitä, että kunnat voisivat jatkossa toimia tuen myöntäjinä taide- ja kulttuurialalle, koska osalle pienistä toimijoista tukiprosessit ovat haastavia. Kuntien jakamana tuen nähtäisiin tavoittavan paremmin pienten kuntien toimijoita. Tuotiin esille myös, etteivät valtion tuet ole ulottuneet laajaan harrastajakenttään. Joissakin vastauksissa toivottiin kunnille valtion taholta ohjeita, miten korvata esimerkiksi kolmannen sektorin toimijoiden menetyksiä.

Digitaalisuus nousee monin tavoin esiin eri alojen koonneissa kulttuuripolitiikan tulevaisuuteen vaikuttavana asiana. Ammatilliset museot nostavat digitalisaation koronapandemian keskeisimmäksi opiksi kulttuuripolitiikalle. Archinfo korostaa myös digitaalisessa murroksessa mukana pysymisen tärkeyttä, mutta muistuttaa, että jo digiloikkaan liittyvien valmiuksien kehittyminen vaatii aikaa ja resursseja. Musiikkialan koonnissa toivotaan myös digitalisoitumisen ja teknologian käytön tukemista. Monilla toimijoilla on ollut digitaalisuuden kehittämisestä hyviä kokemuksia ja myös mm. alueellista tasa-arvoa on sen myötä pystytty parantamaan, ”mutta tällä hetkellä se ei ole toimijoille taloudellisesti kannattavaa toimintaa”. Siitä, että digitaaliset palvelut eivät korvaa eläviä esityksiä ja palveluja, muistuttaa moni vastaaja. Lastenkulttuurikeskusten liitto huomauttaa myös, että ”etenkin pienet kunnat pelkäävät, että tulevaisuudessa heille tarjotaan vain digiä, koska nyt on opittu, että sillä voi säästää matkakustannuksia”.

Tanssin tiedotuskeskus muistuttaa alansa koonnissa, että kaikki pandemian seuraukset eivät vielä ole vielä nähtävissä. Esittävien taiteiden kohdalla voidaan olettaa mm. muutoksia yleisöjen käyttäytymisessä: esityksissä käymisen tapa on hävinnyt, kulutustottumukset muuttuneet. ”Tulee olemaan haasteellista saada yleisöt takaisin katsomoon, harrastustoiminta muuttuu, harrastajamäärien palautuminen entiselle tasolle esim. tanssissa on iso

haaste.” Korona-ajan jälkeen Tanssin tiedotuskeskus ennakoi tulevan pulaa esitystiloista ja -paikoista – ”peruuntuneet esitykset ja ensi-illat jonottavat niihin pääsyä” – ja perää Suomeen toimivaa kiertuejärjestelmää. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota kansainvälisen toiminnan ja viennin edellytyksiin.

12 Alakohtainen tilanne

12.1 Ammatilliset museot

Kyselyyn osallistui 81 ammatilliseksi museoksi itsensä määritellyttä vastaajaa. Museotilaston mukaan Suomessa toimi vuonna 2019 yhteensä 153 ammatillisesti hoidettua museota. Kyselyn otos on melko edustava. (Tausta-aineistona tiivistelmässä on käytetty vuoden 2019 Museotilastoa, jonka tietoihin seuraavassa vastaajia verrataan.)

Ammatillisista museoista 65 % arvioi pystyneensä vuonna 2020 pääosin toteuttamaan tehtävänsä, joskin se edellytti merkittäviä muutoksia. Suunnitellusti tai muutoksin tehtävänsä pystyi toteuttamaan 31 % ja olennaisesti tehtävän hoito vaarantui 4 prosentilla vastaajista. Niiden osuus, jotka arvioivat pystyvänsä toteuttamaan tehtävänsä vuoden 2021 alkupuolella pääosin mutta merkittävin muutoksin, oli selvästi pienempi (47 %) kuin v. 2020. Vastaavasti niiden osuudet olivat suurempia, jotka olettavat pystyvänsä vuonna 2021 toimimaan suunnitellusti tai muutoksin (44 %) tai jotka olettavat tehtävien hoidon vaarantuvan (9 %).

Koronapandemialla on ollut merkittävä vaikutus ammatillisten museoiden henkilöstöön. Vastanneista museoista 42 % lomautti tai keskeytti henkilöstönsä palkanmaksun ja/tai vähensi rekrytointeja viime vuonna. Vaikutus kohdistuu myös valtionosuuksilla rahoitettuun museotoimintaan. Vastaajista 42 % ilmoitti myös henkilöstöä siirtyneen muihin tehtäviin. Negatiivisten henkilöstöä koskevien muutosten arvioidaan vähenevän vuoden 2021 alkupuolella suhteessa vuoden 2020 toteutuneisiin muutoksiin.

Lähes kaikki museot ovat sulkeneet fyysiset tilansa vuoden 2020 aikana. Noin kaksikolmannesta tietää tai arvioi joutuvansa tekemään näin myös vuoden 2021 alkupuolella. Lähes kaikki kertoivat karsineensa palvelutarjontaansa viime vuonna, ja yli 80 % arvioi näin tapahtuvan myös vuonna 2021.

Uusia toimintamuotoja on kehittänyt valtaosa museoista (83 %). Tämä kehitys näyttää jatkuvan vuonna 2021 (81 %). Yleisölle suunnattuja digitaalisia palveluita on kehittänyt tai ottanut käyttöön lähes kolme neljästä museosta, ja hieman suurempi osuus arvioi näin tapahtuvan myös vuoden 2021 alkupuolella (76 %).

Yli kaksikolmannesta ammatillisista museoista teki vähemmän tilauksia vuonna 2020 kuin edellisenä vuonna. Myös saatujen tilausten määrä vähentyi suurimmalla osalla museoista. Muita museoiden toimintaan vaikuttaneita tekijöitä ovat olleet ulkomaisten matkailijoiden

puuttuminen ja toisaalta kotimaanmatkailun kasvu, ryhmävarausten ja tapahtumien peruuttuminen ja yksittäisten kävijöiden tavallista suurempi keskiosto.

Valtaosa (74 %) ammatillisista museoista on saanut valtion myöntämää, opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan jakamaa koronatuken. Toiseksi yleisin taloudellisen tuen muoto olivat verohelpotukset (13 %). Vajaa neljännes ei ole saanut lainkaan taloudellista tukea.

Lisätietoa: Museovirasto ja Suomen museoliitto

12.2 Paikallismuseot

Lähes kolmasosa (29 %) paikallismuseoista arvioi tehtävänsä toteuttamisen vaarantuneen olennaisesti koronapandemian aikana vuonna 2020. Noin 44 % on voinut toteuttaa tehtävänsä suunnitellusti tai muutoksin. Rekrytoinnit vähenivät yli kolmasosassa (36 %) paikallismuseoita. Paikallismuseoita hoidetaan pääosin vapaaehtoisvoimin. Fyysisten tilojen sulkeminen ja palvelutarjonnan karsiminen ovat vaikuttaneet noin 60 %:n paikallismuseoiden toimintaan. Museoista 14 % joutui keskeyttämään toimintansa kokonaan.

Vaikeuksista huolimatta 30 % paikallismuseoista oli onnistunut kehittämään uusia toimintamuotoja ja viidennes kertoi kehittäneensä digitaalisia palveluitaan. Uudistumisen mahdollisuudet koronapandemian aikana nähdään paikallismuseoissa merkittävästi vähäisemmiksi kuin ammatillisesti hoidetuissa museoissa. Syynä tähän lienee mm. se, että digitaalisten palveluiden kehittäminen koetaan haastavaksi monissa paikallismuseoissa rajallisten resurssien ja osaamisen vähäisyyden vuoksi.

Kaksikolmasosaa paikallismuseoista ilmoitti saatujen tilausten ja reilu kolmasosa tehtyjen tilausten vähentyneen vuonna 2020. Suurin osa vastanneista ei ole saanut lainkaan taloudellista tukea koronapandemian aikana (76 % vastanneista).

Vastaajajoukko ”muut kulttuuriperintötoimijat” oli hyvin hajanainen ja vastauksia saatiin vain 19 vastaajasta. Lähes puolella vastaajista tehtävien hoito vaarantui olennaisesti vuonna 2020. Tiloja on jouduttu sulkemaan ja palvelutarjontaa karsimaan. Enin osa vastaajista ei ole saanut tukea koronapandemian vuoksi.

Lisätietoa: Museovirasto ja Suomen kotiseutuliitto

12.3 Arkkitehtuuri

Arkkitehtuurin alalta kyselyyn saatiin vain neljä vastausta. Archinon muiden tietolähteiden (Arkkitehtitoimistojen liitto ATL:n, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA:n ja Maisema-arkkitehtiliitto MARK:n lokakuun 2020 lopussa teettämä kysely covid-19:n vaikutuksista alalla) mukaan ainakaan vielä v. 2020 loppupuolella pandemia ei ollut vaikuttanut alaan kovin dramaattisesti. Osa toimijoista oli jopa palkannut lisää työntekijöitä myös vuonna 2020. Pienillä toimijoilla on ollut kuitenkin negatiivisia vaikutuksia toimintaan, mm. hankkeiden keskeytymisiä tai toiminnan pysähtymistä. Lokakuun lopun tilanteessa lähes viidesosa (19 %) arkkitehtuurin alan järjestöjen kyselyyn vastanneista oli hakenut ja/tai saanut yrityksille suunnattuja koronatukia, eniten Business Finlandilta.

Lisätietoa: Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo

12.4 Elokuva-ala

Vastauksia kyselyyn tuli elokuva-alalta 61, joista 22 yksityishenkilöiltä, 38 yrityksiltä ja loput erilaisilta yhdistyksiltä ja yksi kunnalliselta toimijalta. Vastanneiden yritysten joukossa oli 11 yksinyrittäjää ja 21 useamman henkilön työllistävää yritystä. Yritysvastaajista ei käy ilmi, toimiiko yrittäjä elokuvatuotannon vai esityksen ja levityksen parissa, mikä on ongelma tulosten tulkinnassa, koska koronapandemia ja sen aiheuttamat toiminnan rajoitukset koettelevat hyvin eri tavalla näitä kahta elokuva-alan haaraa. Vastauksia ei voida pitää em. syistä erityisen kattavana otoksena elokuva-alan toimijoista.

Toiminnan muutoksiin keskittyviin kysymyksiin vastasi 37 vastaajaa, joista noin 60 % katsoi toimintansa vaarantuneen olennaisesti vuonna 2020 ja uskoi saman jatkuvan myös tulevalla vuonna. Suurimmat henkilöstöä koskevat muutokset liittyivät lomautuksiin ja palkanmaksun keskeyttämiseen (81 %). Puolet vastaajista oli keskeyttänyt tai vähentänyt rekrytointeja ja noin 20 % oli siirtänyt henkilöstöä toisiin tehtäviin. Viisi vastaajaa oli joutunut turvautumaan irtisanomisiin. Arvio tulevasta toiminnasta noudatti pääosin samaa jakoa.

Toiminnan muodoista yleisötilojen sulkeminen ja sisätilojen kokoontumisrajoitukset koettiin suurimmiksi muutoksiksi (82 % vastanneista). Yli puolet vastaajista joutui myös karsimaan palvelutarjontaansa (66 %) ja kehittämään uusia toiminnan muotoja (53 %). 17 vastaajaa (45 %) oli joutunut keskeyttämään toimintansa kokonaan. Toiminnan volyyymiin vaikutti vuonna 2020 vastaajien mukaan eniten vastaanotettujen tilausten väheneminen (86 %) sekä oman tilaustoiminnan supistuminen (67 %). Saman tilanteen uskottiin jatkuvan myös vuonna 2021.

Ammatillisen toiminnan muutoksiin koskevaan kysymykseen tuli vain 22 vastausta. Suurin osa (73 %) valitsi työtilaisuuksien peruuntumisen tai vähentymisen muutoksen syyksi. Toimeentulo oli heikentynyt 68 %:lla vastaajista ja myynnit 55%:lla. Myös uusia työtilaisuuksia oli löytynyt 45%:lle. 41 % oli saanut viime vuonna työttömyyskorvausta, mutta vain 27 % uskoi saman jatkuvan tänä vuonna.

60:sta vastaajasta 33 % on saanut koronatukia OKM:n hallinnonalalta eli suoraan ministeriöstä, Taiteen edistämiskeskukselta tai Suomen elokuvasäätiöltä. Samoin 33 % on saanut koronataukea TEM:n alaisista yritystuista. Vuokrahelputusta sai vain 17 % vastaajista ja kunnallista tukea 8 %. Kolmannes vastaajista (30 %) ilmoitti, ettei ollut saanut tukea lainkaan.

Lisätietoa: Suomen elokuvasäätiö

12.5 Kirjallisuusala

Vastaajien kokonaismäärä oli 52, mikä on hyvin pieni esimerkiksi suhteessa alan järjestöjen jäsenmäärään. Kyselyyn vastasi 35 henkilöä, jotka määrittelivät omaksi toimialakseen "kirjallisuus". Lisäksi kyselyyn vastasi tällä määritelmällä neljä yhdistystä tai yritystä. Kirjallisuuden alan yritysten osalta kyselyyn vastaajat ovat yksinyrittäjiä, ja kysely kattaa siten aivan pienimmät kustantamot. Valtaosa alan tuotannosta ja siten kirjailijoiden myyntiin perustuva tulosta tulee isommista kustantamoista.

Kustannusalan tilastot osoittavat, että koko alan markkina kasvoi 12,3 % vuonna 2020⁵:

Alan keskeiset toimijat eivät siten joutuneet muuttamaan tuotantosuunnitelmiaan, lomauttamaan tai irtisanomaan henkilöstöään. Myös tässä kyselyssä kysytyjen tukien osalta tulee huomata, että valtion erilaisia tukia saavat kirjailijat ja kenties jotkut yhdistykset mutta eivät tuottajaorganisaatiot eli kustantamot. Kustantajille pandemiatuki ei ole ollut tarpeen, toisin kuin kirjailijoille ja järjestöille.

Kyselyyn vastanneista 46 % katsoi voineensa toteuttaa toimintaansa suunnitellusti tai muutoksin vuonna 2020. 31 % toteutti toimintaansa pääosin, mutta toteutus edellytti merkittäviä muutoksia, 23 %:lla tehtävien toteuttaminen vaarantui olennaisesti. Vuoden 2021 ensimmäisellä vuosipuoliskolla 52 % arvioi voivansa toteuttaa tehtäviään suunnitellusti tai muutoksin, 35 % arvioi, että tehtävän toteuttaminen onnistuu pääosin, mutta 13 % katsoi tehtävän toteuttamisen vaarantuvan olennaisesti.

5 <https://tilastointi.kustantajat.fi/PublicReporting/QuarterlyFrom2013.aspx?reportName=QuarterlyFrom2013.xml>

Henkilöstövaikutuksia koskeviin kysymyksiin vastanneita oli 14. Päättyneen vuoden aikana lomautuksista tai palkanmaksun keskeytyksistä raportoi kuusi vastaajaa, alkaneelle vuodelle niitä ennakoiti vain yksi. 7 % vastaajista arvioi rekrytointien vähenevän.

Toiminnan muotoja koskeviin muutoksiin vastauksia oli 16. Suurimmiksi muutoksiksi arvioitiin uudenlaisten toimintamuotojen kehittäminen (molempien vuosien osalta 81 %) ja tulevan toiminnan suunnittelun vaikeutuminen (88 % molempien vuosien osalta). Digitaalisten palveluiden kehittämistä tai käyttöönottoa ennakoiti vuonna 2021 peräti 69 %, kun vuoden 2020 osalta kysymykseen vastasi myönteisesti 50 %. Kovin moni ei usko organisaationsa toiminnan siirtyvän pääasiallisesti verkkoon. Palvelun tarjonnan karsimista ei pidetä aivan yhtä todennäköisenä vuonna 2021 kuin vuonna 2020, mutta 63 % arvioi senkin olevan ajankohtaista. Toiminnan volyymin (tehdyt ja saadut tilaukset) osalta vastauksista välittyi varovainen myönteisyys, sillä alkaneena vuonna harvempi vastaaja uskoo tilausten vähenevän.

Lähes puolet (46 %) vastaajista ilmoitti, ettei ole saanut mistään tukea koronapandemiassa. 17 % ilmoitti saaneensa tukea OKM:n hallinnonalalta, 5 % vuokrahelpotuksia, 2 % kuntien koronatukea ja 44 % muuta apurahaa tai avustusta. Puolet vastaajista ilmoitti tekijänoikeustulojen muodostavan osan vastaajan taloutta. Tekijänoikeustulojen vähentyminen on ollut merkittävää.

Lisätietoa: Finlands svenska författareförening, Suomen Kirjailijaliitto, Suomen Kustannusyhdistys, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ja Suomen tietokirjailijat

Näytelmäkirjailijat

Toteutetussa kyselyssä kirjallisuuden alan vastauksissa ei tullut esille näytelmäkirjailijoiden tilanne, mutta sitä on luettavissa esiin näyttämötaiteiden vastauksissa. Teattereiden sulkeminen ja rajoitukset ovat vaikuttaneet merkittävästi näytelmäkirjailijoiden tuloihin, koska ne muodostuvat näytelmän kirjoittamisen jälkeen rojalteina myydyistä teatterilipuista. Näytelmäkirjailijoiden tulonmenetyksiä on voitu korvata ainoastaan Taiken myöntämällä henkilökohtaisilla apurahoilla, mutta tästä ei ole dokumentoitua seurantatietoa, koska Taiken myöntämiä tukia ei ole tilastoitu taiteenaloittain. Teattereille myönnetystä koronatuesta ei ole ohjautunut korvauksia näytelmäkirjailijoille, koska he eivät ole näissä laitoksissa vakituisissa työsuhteissa.

Lisätietoa: Suomen näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat ry.

12.6 Kulttuuritapahtumat ja -festivaalit

Kyselyn otanta on suhteellisen edustava festivaalien osalta, koska vastaajista yli puolet on joko yhdistys- tai yritystaustaisia. Näin voidaan olettaa, että yli puolet on vastannut oman festivaalinsa näkökulmasta eikä esim. yksittäisen taiteilijan näkökulmasta. Edustavuuden arviointia vaikeuttaa se, että vastaajista 73 % ilmoittaa edustavansa musiikkifestivaalia, mutta musiikin genrestä ei ole tietoa. Esimerkiksi kaupallisten rockfestivaalien ansaintalogiikka ja toimintamalli poikkeaa merkittävästi esimerkiksi epäkaupallisten klassisen musiikin festivaaleista. Tosin 35 % ilmoitti saavansa Taiken tai OKM:n tukea, 65 % ei, joten sen perusteella voidaan olettaa, että sama jako koskee kaupallisia ja ei-kaupallisia festivaaleja.

Lähes kaikki vuoden 2020 festivaalit peruttiin tavanomaisessa muodossaan. Vain 5 % vastaajista ilmoitti voineensa toteuttaa tapahtuman suunnitellusti. Vastausten perusteella vuoden 2021 tilanne ei näytä juuri paremmalta siksi, että kenelläkään ei ole tarkkaa tietoa siitä, missä muodossa festivaaleja voidaan järjestää, mikä on mahdollinen yleisökapasiteetti, missä vaiheessa lippuja uskalletaan alkaa myydä jne. Ohjeistusten ristiriitaisuuden koetaan myös vaikeuttavan tilannetta. Vastaajista 69 % ilmoittaa, että tehtävän toteuttaminen vaarantuu olennaisesti. Noin kolmannes vastaajista pelkää, että lomautuksia ja irtisanomia joudutaan jatkamaan 2021.

Pandemia on pakottanut alan keksimään uusia digitaalisia toimintamuotoja, joiden avulla on pystytty ylläpitämään festivaalitoimintaa edes jollakin tasolla. Eläviä esityksiä ne eivät kuitenkaan lähimainkaan korvaa.

Julkisista varoista tuetut festivaalit saivat pääosin pitää sekä valtion että kaupungin tuet, ja lisäksi OKM:n koronatuet olivat merkittävässä roolissa siinä, että festivaalit pelastettiin konkurseilta. Yksityinenkin puoli saatiin pääosin pelastettua OKM:n kautta kanavoiduilla koronatappioihin sorvatuilla erityistuilla.

Epävarmuus tulevasta näkyy kaikissa vastauksissa. Vuoden 2021 kohdalla on epäselvää, kuinka suurella volyymillä tapahtumia voidaan järjestää ja paljonko lipputuloloja voidaan budjetoida. Myös sponsoritulojen suhteen on suurta epävarmuutta.

Lisätietoa: Finland Festivals

12.7 Kuntien kulttuuritoiminta

Kyselyyn vastasi kuntien kulttuuritoiminnan osalta 135⁶ vastaajaa eli hieman enemmän kuin keväällä 2020 toteutetussa kyselyssä, jolloin vastaajamäärä oli 99. Lisäksi kulttuuritoimien osalta kunnallisia toimijoita vastasi 13. Vastaajajoukko on kohtuullisen kattava ottaen huomioon kyselyn lyhyehkö aukioloaika. Kyselyyn vastaajista (n=132)⁷ 28 oli kaupunkimaisista kunnista, 55 taajaan asutuista kunnista ja 49 maaseutumaisista kunnista.

Vastaajista noin puolet (51 %) pystyi toteuttamaan tehtävänsä vuonna 2020 pääosin, mutta se edellytti merkittäviä muutoksia. Vastaajista 44 prosenttia katsoi, että tehtävän toteuttaminen vaarantui olennaisesti. Vain 5 % pystyi toteuttamaan tehtävänsä suunnitellusti tai muutoksin. Vuoden 2021 osalta vastaajat ovat hieman optimistisempia, sillä 9 prosentin mukaan tehtävä voidaan toteuttaa suunnitellusti tai muutoksin. Kuitenkin 64 % näkee, että tehtävä voidaan toteuttaa, mutta se edellyttää merkittäviä muutoksia. Vajaa kolmannes (27 %) katsoo, että tehtävän toteuttaminen vaarantuu olennaisesti.

Henkilöstön osalta koronapandemia näkyi vuoden 2020 aikana eniten rekrytointien vähenemisenä, sillä 38 % vastaajista vastasi rekrytointien vähentyneen kunnissa. Lisäksi 36 % ilmoitti lomautuksista tai palkanmaksun keskeytyksistä sekä henkilöstön siirtymistä muihin tehtäviin. Vuoden 2021 osalta arvio on hieman myönteisempi, sillä rekrytointien vähenemistä ennakoii 32 % vastaajista ja henkilöstön siirtymistä muihin tehtäviin 17 %. Lomautusten tai palkanmaksun keskeytysten ennakoidaan vähenevän selkeimmin, sillä niitä ennakoii toteutuvan vain yksi prosentti vastaajista. Lisäksi vastaajat toivat esille monenlaisia muita henkilöstöön liittyviä muutoksia, jotka koskivat yhtäältä muun muassa toiminnan uudelleenjärjestämistä, toisaalta tehtäväkentän muuttumista ja moninaistumista. Näitä muutoksia kuvasi vastaajista noin neljännes ja saman verran vastaajia ennakoii niitä vuonna 2021.

Koronapandemia vaikutti kunnissa eniten yleisölle suunnattujen fyysisten tilojen sulkemiseen ja fyysisissä tiloissa tapahtuvan toiminnan keskeytymiseen sekä palvelutarjonnan karsimiseen, sillä vuonna 2020 näitä vastasi tapahtuneen 93 % vastaajista. Näiden osalta vuosi 2021 nähdään valoisampana, joskin palvelutarjontaa ennakoii karsivansa 82 % vastaajista, mutta yleisölle suunnattujen fyysisten tilojen sulkemista jne. ennakoii 67 %.

Toiminnan suunnittelu vaikeutui 87 prosentin mukaan, ja tilanteen ennakoidaan jatkuvan yhtä vaikeana myös vuonna 2021. Uudenlaisia toimintamuotoja kehitti vuonna 2020 vastaajista 81 %, mutta sen ennakoidaan hieman hiipuvan, sillä vuonna 2021 uusia

6 Tähän vastaajamäärään on sisällytetty kaikki kuntien kulttuuritoiminnan vastaajat. Vastaajista 132 oli selkeästi kuntia ja 2 yhdistyksiä, jotka laskivat itsensä kuntien kulttuuritoiminnan toimijoiksi sekä 1 muu vastaaja.

7 Tähän sisällytettiin vain selkeästi kuntataustaiset vastaajat, joista oli identifioitavissa kuntatyyppi.

toimintamuotoja vastaajista ennakoi kehittävänsä 76 %. Yleisölle suunnattujen uusien digitaalisten palveluiden kehittäminen ja käyttöönotto pysyy jotakuinkin samana tai hieman kasvaa, sillä vuonna 2020 niitä oli toteuttanut 54 % vastaajista. Vuonna 2021 vastaajista 57 % prosenttia ennakoi kehittävänsä tai ottavansa käyttöön digitaalisia palveluita. Vuonna 2020 toiminnan uusiutumisen mahdollistumista tapahtui 22 prosentin mukaan. Sen ennakkoidaan hieman kasvavan, sillä 28 % näkee sen toteutuvan vuonna 2021. Kuntien kulttuuritoiminta on varsin vakaata, sillä organisaation toiminnan keskeytymistä vuonna 2020 tapahtui 8 prosentin mukaan, samoin ennakkoidaan tapahtuvan vuoden 2021 osalta.

Lisätietoa: opetus- ja kulttuuriministeriö

12.8 Käsiyökulttuuri

Käsiyökulttuurin alalta vastaajia kyselyssä oli vähän (16), heistä suurin osa alalla toimivia yhdistyksiä. Vastanneista 44 % ilmoitti voineensa toteuttaa tehtäviä osin, mutta se edellytti merkittäviä muutoksia. 44 % ilmoitti, että tehtävien toteuttaminen vaarantui olennaisesti. 80 % toimijoista oli joutunut sulkemaan yleisölle suunnattuja fyysisiä tiloja ja keskeyttämään niissä tapahtuvia toimintoja. 87 % ilmoitti joutuneensa karsimaan palveluitaan, mutta vastaavasti 80 % ilmoitti kehittäneensä uudenlaisia toimintamuotoja ja 60 % kehittäneensä ja ottaneensa käyttöön uusia laajalle yleisölle suunnattuja digitaalisia palveluita. Vuoden 2021 alkupuoliskolla noin puolet toimijoista arvioi voivansa toteuttaa tehtäviään, mutta niin, että se edellyttää edelleen merkittäviä muutoksia, samoin yli puolet vastaajista piti lomautuksia edelleen todennäköisenä. Vähän alle puolet uskoi joutuvansa edelleen sulkemaan tiloja, mutta palveluja oletti joutuvansa karsimaan edelleen kaksikolmasosaa vastaajista. Kaksikolmasosaa näki nykyisessä tilanteessa myös mahdollisuuksia organisaatioiden uudistamiselle.

Vastaajista 56 % ilmoitti saaneensa OKM:n koronatukia vuonna 2020. Sama määrä oli saanut myös TEM:n yritystukia, Business Finlandin, ELY-keskusten, kuntien ja Valtiokonttorin tukia. 38 % ilmoitti saaneensa vuokrahelpotuksia.

Lisätietoa: Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry

12.9 Lastenkulttuuri

Kyselyyn vastasi alle puolet (14) lastenkulttuurikeskuksista ja vastaajat olivat pääosin (85 %) kuntaorganisaatioista. Suomen lastenkulttuurikeskusten liitolla on jäsenenä 33 ammattimaisesti toimivaa lastenkulttuurikeskusta, joista 17 on kuntaorganisaatioita. Julkisen sektorin lastenkulttuurikeskukset olivat edellisen kyselyn perusteella huomattavasti

paremmassa asemassa kuin yhdistys- ja säätiöpohjaiset keskuksset. Kyselyn vastaukset eivät siis täysin vastaa lastenkulttuurikeskusten koko kenttää.

Vuoden 2020 osalta kolmasosa lastenkulttuurikeskuksista ilmoitti tehtävien hoidon vaarantuneen oleellisesti. Muista lastenkulttuuritoimijoista tehtävien hoidon ilmoitti vaarantuneen oleellisesti 65% vastaajista. Lomautuksiin, palkanmaksun keskeytyksiin tai irtisanomisiin joutui turvautumaan lastenkulttuurikeskuksista 38 % ja muista lastenkulttuuritoimijoista 60 %. Kaikki vastanneet lastenkulttuurikeskukset ilmoittivat organisaation tekemien tilausten vähentyneen ja 62 % organisaation saamien tilausten vähentyneen. Muista lastenkulttuuritoimijoista tehdyt tilaukset vähenivät 67 %:lla vastaajista ja saadut tilaukset 92 %:lla vastaajista.

Kevääseen 2021 suhtaudutaan lastenkulttuurikeskuksissa varovaisen toiveikkaasti, mutta muut lastenkulttuuritoimijat suhtautuvat myös kevääseen synkemmin. Sopeutuminen tilanteeseen jatkuu mm. palveluja karsimalla ja tulevan toiminnan suunnitteleminen koetaan vaikeaksi, joskin uudentilaisia toimintamuotoja kehitetään. Lastenkulttuurikeskuksista 22 % kokee, että tehtävät voidaan toteuttaa suunnitellusti tai muutoksin, ja vain yksi kokee, että toteuttaminen vaarantuu olennaisesti. Muista lastenkulttuuritoimijoista 42 % kokee näin käyvän myös keväällä 2021. Lomautuksia, palkanmaksun keskeytyksiä tai irtisanomisia ei ennusteta tapahtuvan lastenkulttuurikeskuksissa keväällä 2021, mutta muista lastenkulttuuritoimijoista 60 % uskoo näin käyvän. Sekä tehtyjen että saatujen tilausten osalta vuoteen 2021 suhtaudutaan hiukan toiveikkaammin kuin edelliseen vuoteen.

Kaikki vastanneet lastenkulttuurikeskukset ovat saaneet joltain taholta koronatukea. Muiden lastenkulttuuritoimijoiden osalta 44 % ei ole saanut mitään koronatukea toimintaansa. Taloudellisten seikkojen lisäksi kaikilla lastenkulttuuria edustavilla vastaajilla oli suuri huoli lapsista ja nuorista sekä heidän puuttuvasta kulttuurikasvatuksesta.

Lisätietoa: Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto

12.10 Muotoiluala ja taidekäsityö

Muotoilualalta saatiin tähän kyselyyn vain 11 vastausta, joten johtopäätöksiä alasta ei voida tehdä niiden perusteella. Ornamo toteutti jäsenille vuosittaisen työmarkkinakyselyn⁸ loppuvuodesta 2020, josta alan kuva tulee kattavammin esiin, ja sitä käytetään siksi tässä pääasiallisena lähteenä. Kysely lähetettiin pandemiatilanteen vuoksi

⁸ Muotoilualan työmarkkinatutkimus – Ornamo. Työmarkkinakatsauksen laati Ornamon toimeksiannosta tutkija Pekka Lith/Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith.

poikkeuksellisesti myös sadalle muotoilualan yrityksen toimitusjohtajalle. Tutkimukseen vastasi 370 henkilöä.

Vastanneista runsas neljännes oli ammatiltaan sisustusarkkitehteja tai -suunnittelijoita, muotoilijoita viidennes. Muita tärkeitä ammattinimikkeitä olivat taideteollinen taiteilija, teollinen muotoilija, vaatetus- ja tekstiilisuunnittelija, palvelumuotoilija ja opettaja. Vastanneista 47 % oli palkansaajia ja 35 % yrittäjiä. Ilman yritysmuotoa työskentelevät freelancerit ja taiteilijat asettuvat työmarkkina-asemansa perusteella lähelle yrittäjiä. Heitä oli 9 % vastanneista. Joka kymmenes kyselyyn vastanneista oli työtön työnhakija vuoden 2020 lopussa.

Kyselyn päätuloksia oli, että koronapandemia on iskenyt voimalla suhdanteista riippuviin muotoilualan palveluyrityksiin sekä kuluttajakauppaa tekeviin pieniin muotoiluyrityksiin mm. kivijalkakaupan hiipumisen myötä. Myös taideteollisten taiteilijoiden toimintaedellytykset ovat heikentyneet merkittävästi. Kotimaisten ja kansainvälisten messujen ja tärkeiden myyntitapahtumien peruuntuminen on vaikeuttanut muotoilijoiden sekä taideteollisten taiteilijoiden taloudellista tilannetta.

Irtisanomisia oli toteutettu joka kuudennella työpaikalla, ja ainakin yhtä monella työpaikalla irtisanomiset ovat mahdollisia. Palkansaajien työnantajista vain 25 % oli lisännyt työntekijöiden määrää vuonna 2020. Lähes saman verran työnantajia oli vähentänyt työntekijöidensä määrää. Henkilöstöään kasvattaneiden yritysten osuus oli selvästi pienempi ja työntekijöitään vähentäneiden osuus vastaavasti suurempi kuin edellisenä vuonna.

Vajaa kolmannes palkansaajista kertoi, että heidän työpaikoillaan oli koettu lomautuksia pandemiakriisin aikana. Irtisanomisista ilmoitti lähes viidennes. Vastanneista työttöminä oli joka kymmenes. Heistä alle vuoden työttöminä olleita oli runsaat kaksi kolmasosaa. Yli vuoden työttöminä olleita pitkäaikaistyöttömiä oli vajaa kolmasosa. Kuitenkin 83 % piti työpaikkansa säilymistä yhä täysin tai melko varmana.

Kyselyyn vastanneista 29 % (106 henkilöä) toimi yrittäjänä (ml. freelancerit). Heistä 42 % oli yksityisiä elinkeinoharjoittajia, jotka harjoittivat yritystoimintaa toiminimellä. Osakeyhtiöitä oli 43 %. Loput 15 % olivat henkilöyhtiöitä, osuuskuntia ja freelancereita ilman yritysmuotoa. Yrittäjistä 68 % harjoitti yritystoimintaa kokoaikaisesti. Osa-aikayrittäjiä oli 26 %.

Miltei puolet kyselyyn vastanneista yrityksistä arvioi, että kriisin kaikki vaikutukset eivät ole vielä tiedossa. Kuitenkin 28 % ilmoitti, että kriisin aikana kehitetyt ja käyttöönotetut toimintatavat jäävät pysyvästi käyttöön, ja 7 %:n mielestä tilanne on jopa parantunut. Niiden yritysten osuus, jotka eivät toivu kriisiä edeltäneeseen aikaan tai joissa yritystoiminnan lopetus tai keskeyttäminen on mahdollista tai todennäköistä, oli 7 %. Joka kymmenes kertoi palaavansa kriisin jälkeen vanhaan toimintatapaan.

Yrittäjistä 45 % totesi loppuvuonna 2020, että pandemiakriisi ei ole vaikuttanut yrityksen toimintaan ja liiketoimintastrategiaan tähän mennessä tai he eivät osanneet vastata kysymykseen. Loppuosalle kriisi on merkinnyt muutoksia toiminnassa. Noin kolmannes ilmoitti, että he olivat kehittäneet uusia tuotteita ja palveluja. Vajaa neljännes oli luonut tai uudistanut digitaalisia kanavia ja viidennes oli panostanut verkkokauppaan. Niin ikään viidennes oli organisoinut töitä uudestaan.

Yrittäjistä valtaosa ei ollut hakenut minkäänlaisia valtion rahoitustukia pandemiakriisiin. Yleisin tukimuoto oli kuntien jakama yrittäjien toimintatuki, jota oli saanut tai hakenut 22 % yrittäjistä. Saman verran oli hakenut ja saanut ELY-keskusten kehittämisrahoitusta (1–5 henkilön yritys). Business Finlandin rahoitusta (6–250 henkilön yritys) oli saanut 10 %. Yllättävää oli, että kyselyn mukaan Valtiokonttorin myöntämää kustannustukea oli kesän ja syksyn aikana hakenut ja saanut vain harva yrittäjä.

Lisätietoa: Ornamo ry

12.11 Musiikki

Musiikin alan vastaajia oli 467. Suurin osa vastaajista (65 %) oli henkilöitä (taiteilijoita, freelancereita tai työryhmän jäseniä). Yrityksistä saatiin 65 vastausta, niistä suurin osa oli yksinyrittäjiä, joten isompien yritysten tilanne ei näy vastauskokonaisuudessa riittävästi. Vaikka 18 % vastaajista oli yhdistyksiä, vastaajajoukko painottui silti vahvasti pieniin toimijoihin. Orkesterikenttä erottuu teknisistä syistä huonosti vastaajajoukosta.

Koronapandemia on aiheuttanut valtaosalle toimijoista erittäin suuria muutoksia toimintaan. Vuonna 2020 tehtävän toteutuminen oli vaarantunut olennaisesti 84 %:lla toimijoista ja suunnitellusti oli voinut toimia vain 2 % vastaajista. Työt ovat monilta loppuneet ja toiminta on ollut tappiollista. Toiveet alkaneelle vuodelle olivat vain hiukan paremmat: 81 % näkee tehtävänsä vaarantuvan olennaisesti ja 4 % uskoo voivansa toimia suunnitellusti.

Yhteisöjen kohdalla hankala tilanne on näkynyt ja sen oletetaan näkyvän myös alkaneena vuonna lähes kaikilla saatujen tilausten vähenemisenä (2020: 92% / 2021: 90 %), toiminnan suunnittelun vaikeutumisena (90 / 94 %) sekä hyvin monilla fyysisten toimitilojen sulkemisena (82 / 77 %) ja palvelutarjonnan karsimisena (71 / 72 %). Hiukan alle puolella toiminta on keskeytynyt kokonaan (46 / 45 %).

Lomautuksiin on joutunut vuonna 2020 turvautumaan 59 % yhteisöistä (2021: 56 %). Rekrytoinnit ja freelancereiden käyttö on vähentynyt ja yrittäjien oma työ tai palkanmaksu on loppunut. Irtisanomisia on joutunut tekemään 9 % vastaajista, ja luvun uskotaan

hiukan kasvavan alkaneen vuoden aikana. Vastaajat pelkäävät konkurssseja ja toiminnan lopettamista kokonaan.

Vaikeuksista huolimatta suuri osa vastaajista on pyrkinyt luomaan uusia toimintamuotoja (2020: 67 % / 2021: 69 %). Erityisesti verkossa toimiminen näkyi hiukan alle puolella (45 % / 46 %) ja digipalvelut hivenen vähemmän (40 % / 42 %). Silti vain noin neljännes vastaajista (24 % / 28 %) pystyy näkemään pandemian mahdollisuutena uusiutua.

Vastanneista henkilöistä ja freelancereista toimeentulo on heikentynyt 94 %:lla (89 % alkaneena vuonna). Myynti on vähentynyt erittäin monilla (65 % / 61 %) ja työttömyyskorvaukseen on joutunut turvautumaan 46 % (35 %) vastaajista. Noin 40 % (42 % / 40 %) vastaajista kertoo ansaintamallin muuttuneen: aiempien tulojen tilalle on tullut esimerkiksi striimausta, opettamista, äänitteiden ja tilaussävellysten tekemistä, tutkimusta ja opiskelua, apurahoja tai muun alan töitä, työttömyystukea ja toimeentulotukea. Jotkut kertovat, että kiinteiden palkkioiden sijaan on jouduttu toimimaan aiempaa enemmän lippuriskillä.

Taiteellinen työskentely on muuttunut noin kahdella kolmanneksella (67 % / 58 %). Konserttien siirtyminen verkkoon on muuttanut esiintymisiä, ja ylipäätään esiintymisten tilalle on tullut kotiharjoittelua ja ammattitaidon ylläpitämistä, erilaista pohjustavaa työtä ja uuden opiskelua, joista ei tuloja tule. Lisäksi on ollut opetusta ja biisinkirjoitusta etäyhteyksin sekä yksin työskentelyä, esimerkiksi säveltämistä ja studiotöitä. Matkustamisrajoitukset hankaloittavat kansainvälistä yhteistyötä, ja töiden sopiminen jopa useamman vuoden päähän on vaikeutunut.

Sekä yritysten että henkilöiden vastauksissa kaikuu tilanteen toivottomuus. Vain harva edes mainitsee tilanteen mahdollistamista positiivisista vaikutuksista – kuten lisääntyneestä yhteydenpidosta fanien kanssa tai taiteellisesta uudistumisesta – vaikka lähes puolet (47 % / 43 %) kertookin löytäneensä tänä aikana myös uusia työtilaisuuksia.

Vastaajista 44 % kertoo, ettei ole saanut mitään tukia toimintaansa. Eniten alalla on kyselyn perusteella saatu opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluvia tukia (29 % vastaajista). TEM:n yritystukia on saanut 10 % vastaajista. Alan omat tuet ovat olleet olennaisia erityisesti freelancereille ja yksinyrittäjille, ja ylipäätään yksityishenkilöille säätiöiden tuet ovat olleet yhtä olennaisia kuin OKM:n tuet.

Lisätietoa: Music Finland ja Suomen Sinfoniaorkesterit ry

12.12 Muut luovat alat

Vastauksia saatiin tähän kategoriaan 123, niistä yrityksiä 40 %, henkilövastaajia (taiteilija, freelancer-työntekijä tai työryhmän jäsen) 36 % ja yhdistyksiä 21 %. Yrityksistä huomattava osuus oli yksinyrittäjiä tai itsenäisiä ammatinharjoittajia (45 %), 1–5 henkilöä työllistäviä oli 29 % ja yli 5 henkilöä työllistäviä 27 %. Vastaajien joukko on erittäin kirjava, koska kyseessä on kategoria ”muut luovat alat”.

Vastaajista tehtävänsä koki pystyneensä toteuttamaan suunnitellusti v. 2020 vain 6,5 %. Sama osuus oletti näin tapahtuvan v. 2021 alkupuoliskolla. Pääosin mutta merkittävien muutoksia tehtäväänsä koki voineensa toteuttaa 24 % v. 2020 ja 28 % v. 2021. Tehtävän toteuttamisen v. 2020 koki vaarantuneen olennaisesti 69 % ja v. 2021 65 %.

Yleisölle suunnattujen fyysisten tilojen sulkeutuminen ja toiminnan keskeytyminen niissä koski 74 % vastaajista v. 2020 (68 % v. 2021), palvelutarjonnan karsiminen 78 % (67%), uudenlaisten toimintamuotojen kehittäminen 74 % (55 %), organisaation toiminnan siirtyminen pääasiassa verkkoon 34 % (29 %), yleisölle suunnattujen uusien digitaalisten palveluiden kehittäminen ja käyttöönotto 37 % (36 %), tulevan toiminnan vaikeutuminen 78 % (79 %), organisaation toiminnan keskeytyminen 41 % (36 %) ja organisaation uusiutumisen mahdollistuminen 22 % (30 %) vastaajista.

Organisaation tekemien tilaukset olivat vähentyneet 75 prosentilla vastaajista v. 2020 (66 % oletus v. 2021) ja saadut tilaukset 86 % (77 %). Ammatilliseen toimintaan vaikuttavista tekijöistä toimeentulon heikkenemisen valitsi vastausvaihtoehtokseen 93 % vastaajista ja 86 % v. 2021 osalta. Työtilaisuuksien vähentymisen tai peruuntumisen mainitsi melkein yhtä suuri osuus vastaajista, myynnin vähenemisen 65 % (59 %). Työttömyyskorvausta oli saanut 63 % vastaajista (51 %). Uusia työtilaisuuksia ilmaisi löytäneensä 47 % (53 %), ansaintamallin muuttuneen 44 % (51 %) ja taiteellisen työskentelyn muuttuneen 60 % (53 %) vastaajista. Alaa oli vaihtanut 9 % vastaajista.

Lisätietoa: Creative Finland

Luovan talouden agentit ja managerit yhdistys ry AGMA on teettänyt jäsenyrityksilleen erillisen kyselyn. Sen mukaan agenttien ja managerien näkökulmasta kirjallisuuden vienti on hidastunut, vaikka etukäteen ennakoitiin kasvua. Kustantamot eivät uskalla ostaa huonosti tunnettua suomalaista kirjallisuutta vajaiden materiaalien perusteella. Visuaalisten ja markkinointialan palveluiden ja toteutusten alalla tietyt palvelulajit (esim. asiakkaan kanssa tehtävät työpajat, valmennukset) ovat tauolla, kansainväliset asiakkaat ovat varovaisia, mutta mainonta ja viestintä vetävät hyvin.

Start-up-yrityksille tilanne on vaikea, koska uskottavuutta rahoittajien silmissä on rajatusti. Muotoilutuotteiden myynnin alalla kulutuskäyttäytymisen muutos on vaikuttanut liiketoimintaan negatiivisesti. Muotoilupalveluita halutaan, ja b2b-asiakkaita on.

Agenttien ja managerien rooli mahdollistajana uudelle liiketoiminnalle voisi olla merkittävä, jos toiminnalle olisi toimivat edellytykset. Striimaus ja digitalisointi eivät ratkaise alan ongelmia, mutta tuovat pienen lisätulomahdollisuuden. Av-sisältöjen esityslisenssien myynnin osalta toisaalta elokuvanäytännöt loppuivat, toisaalta koulujen ja muiden palvelulaitosten lupia on mennyt aiempaa enemmän. Brändien lisensioinnissa ollaan erittäin varovaisia, luotetaan vanhoihin tuttuihin suosikkeihin uusien kustannuksella.

Lisätietoa: Agma ry

12.13 Näyttämötaide

Näyttämötaiteen vastaajia oli 165. Heistä 75 eli 45 % oli henkilöitä (taiteilijoita, freelance-reita, tai työryhmän jäseniä)⁹. Viime kevään vastaavassa kyselyssä vain 20 % vastaajista oli henkilöitä, joten heidän vastausaktiivisuutensa kasvun voi olettaa kuvastavan sitä, että erityisesti itsensä työllistäjät ovat koronavuoden aikana joutuneet kärsimään yleisörajotusten seurauksista.

Vastaajista 31 % oli yhdistyksiä, mutta niiden koko vaihtelee huomattavasti, suurista julkisrahoitteisista laitosteattereista pienimuotoisiin toimijoihin, itsensä työllistäjiin ja harrastajateattereihin. Vastaajista 15 % oli yrityksiä. Aineisto on siis näyttämötaiteen osalta aineiston puolesta hyvin heterogeeninen, mutta muutoinkin tilannekuva näyttämötaiteessa eroaa huomattavasti riippuen siitä, onko toimijalla vakinaisesti kiinnitetty ensemble vai onko sen henkilöstöstä valtaosa kiinnitetty produktiokohtaisesti. Yhteisöllisen näkökulman rinnalla on tilannetta tarkasteltava kentällä erilaisissa työmarkkina-asemissa, itsensä työllistäjinä, freelancereina, yrittäjinä (eri yritysmuotoja) ja toimeksiantosuhteissa jne. toimivien näkökulmasta. Iso kuva pitää sisällään joukon toisistaan eroavia pieniä kuvia.

Kaikista vastaajista 70 % ilmoitti tehtävän toteuttamisen vaarantuneen olennaisesti vuonna 2020 ja hieman enemmän, eli 76 %, arvioi sen vaarantuneen olennaisesti myös vuoden 2021 alkupuolella. Vain 3 % vastasi tehtävän toteutuneen suunnitellusti tai muutoinkin sekä vuonna 2020 että alkuvuonna 2021.

⁹ Suomen Teatterit ry, Suomen Sinfoniaorkesterit ry ja Teatterikeskus ry toteuttivat tammikuussa 2021 kyselyn koronan taloudellisista vaikutuksista 15.11.2020-31.3.2021. Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto on julkaissut 15.2.2021 oman arvionsa jäseniensä palkanmenetyksistä huhtikuusta 2020 maaliskuulle 2021. Suomen Harrastaja-teatteriliitto julkaisi 10.2. tiedotteen harrastajateattereiden taloudellisesta ahdingosta.

Yhteisöistä 60 % vastaajista oli vuoden 2020 aikana lomauttanut tai keskeyttänyt palkanmaksun, vuonna 2021 alkupuoliskolla näin olettaa käyvän 48 %. Rekrytointeja oli vähentänyt 56 % toimijoista jo vuoden 2020 aikana ja 63 % arvioi niiden vähenevän yhä kevään 2021 aikana. Yhteisöjen välillä on kuitenkin huomattavia eroja, eikä kaikilla yhteisöillä ole henkilökuntaa, jota lomauttaa.

Monia muitakin henkilöstöä koskevia muutoksia on ollut, yhtenä niistä tuli vastauksissa esiin työterveyskulujen ja terveyteen liittyvien poissaolojen suuri kasvu.

Toiminnan suunnittelun vaikeutumisen ilmoitti suurimmaksi haasteeksi vuoden 2020 aikana 91 % ja kevätkauden 2021 aikana 96 % vastanneista. Toiseksi suurin haaste vastaajien keskuudessa oli yleisölle suunnattujen fyysisten tilojen sulkeminen ja fyysisissä tiloissa tapahtuvan toiminnan keskeytyminen (90 % v. 2020, v. 2021 hieman vähemmän). Muut huomattavasti toimintaa muuttaneet tekijät olivat palvelutarjonnan karsiminen, uudenlaisten toimintamuotojen kehittäminen, yleisölle suunnattujen uusien digitaalisten palveluiden kehittäminen tai käyttöönotto ja organisaation toiminnan keskeytyminen.

Organisaation saamien tilausten vähentyminen on vaikuttanut 92 prosenttiin vastaajista vuonna 2020 (kevätkaudella 2021 hieman vähemmän). Organisaatioiden tekemien tilausten vähentyminen näkyi lähes yhtä monen vastaajan kohdalla.

Henkilöiden (n=76) vastauksissa vuoden 2020 aikana 97 % on kokenut työtilaisuuksien ja toimeksiantojen vähenemistä tai peruuntumista ja 92 % oli kokenut toimeentulon heikkenemistä. Luvut olivat lähes yhtä suuret arvioitaessa vuoden 2021 alkupuolta. 70 % oli saanut työttömyyskorvausta vuoden 2020 aikana, yli puolet vastaajista arvioi saavansa työttömyyskorvausta yhä kevään 2021 aikana. (Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liiton mukaan 15.2.2021 sen jäsenten työttömyys ETTK-kassassa lisääntyi 57 % maaliskuusta elokuulle 2020.) Muita ammatilliseen toimintaan vaikuttavia tekijöitä (yli puolella vastaajista) oli taiteellisen työskentelyn muuttuminen ja myynnin väheneminen. Työskentely on muuttunut, koska työllistymismahdollisuuksia ei ole tai niitä on aiempaa huomattavasti vähemmän.

Vain 41 % ilmoitti löytäneensä uusia työtilaisuuksia vuoden 2020 aikana, ja 45 % arvioi löytävänsä niitä kevätkaudella 2021. Noin 30 % vastaajista ilmoitti ansaintamallien muuttuneen muun muassa työttömyyskorvaukseksi, uusiin sosiaalietuuksiin, apurahoihin ja koronatukiin.

Neljä vastaajaa ilmoitti vaihtaneensa alaa vuoden 2020 aikana tai olevansa vaihtamassa alaa, ja vastaavat suunnitelmat oli 11 vastaajalla keväälle 2021. (Cuporen tekemän vuoden 2021 taiteen ja kulttuurin barometrin alustavien tietojen mukaan esittävän taiteen tekijöistä 22–32 % on harkinnut ammatinvaihtoa.)

Puolet kaikista näyttämötaiteen vastaajista (sekä yhteisöt että henkilöt) olivat saaneet tukea OKM:n hallintoalalta, 22 % on saanut apurahoja esimerkiksi yksityiseltä säätiöltä, 13 % vuokratukia, 10 % on saanut TEM:n yritystukia ja 10 % kuntien myöntämää koronatueta. 29 % vastaajista ei ollut saanut mitään tukia.

Lisätietoa: Teatterin tiedotuskeskus TINFO

12.14 Tanssitaide

Kyselyyn olivat vastanneet kaikki VOS-tanssiryhmät ja Taiken toiminta-avustusta saavat ryhmät. Lisäksi mukana oli joukko ei-toiminta-avustusta saavia ryhmiä. Otos on ryhmien kohdalla kohtuullisen edustava. Vastauksissa korostuu ryhmien ja organisaatioiden näkökulma freelancereihin verrattuna. Henkilövastaajia oli vähemmän (40 % kaikista), vaikka freelancerit edustavat valtaosaa tanssitaiteen kentällä työskentelevistä. Vastaajajoukon kaksijakoisuudesta johtuen vastauksissa on suurta hajontaa.

Vastaajista lähes kaksikolmasosa kertoi vuonna 2020 toiminnan vaarantuneen oleellisesti tai ainakin tarvitun merkittäviä muutoksia, jotta toimintaa ylipäänsä voitiin jatkaa. Lähes 90 % vastaajista on sitä mieltä, että rajoitusten jatkuessa 2021 heidän toimintaansa tulee merkittäviä muutoksia tai toiminnan jatkuminen vaarantuu oleellisesti.

Vastaajista 90 prosentilla on yleisölle suunnattu toiminta fyysisissä tiloissa keskeytynyt ja tilanteen pelätään jatkuvan suunnilleen samana vuonna 2021. Rekrytoinnit ovat vähentyneet jo yli puolella vastaajista, ja mikäli tilanne jatkuu, 60 % vastaajista ennakoii rekrytointien vähentyvän. Tämä on jo vaikuttanut freelancerien työllistymiseen ja toimeentuloon ja tulee entisestään pahentamaan tilannetta. Jopa joka viides toimija arvelee oman organisaation toiminnan keskeytyvän. Kaikilla tilaukset ja keikat ovat vähentyneet, ja jos rajoitukset jatkuvat, tilanne jatkuu samanlaisena. Palvelutarjontaa on karsinut jo kolmeneljäsosa vastaajista, ja vuonna 2021 vielä useampi pelkää joutuvansa karsimaan lisää.

Jotta vastaajien ei ole täytynyt keskeyttää toimintaansa, on ollut pakko kehittää uudenlaisia toimintamuotoja, myös digitaalisia. Samaan aikaan sopeuttaminen vie resursseja ja teettää lisätyötä, ennen kaikkea tuotannollista, joten organisaation tai toiminnan uudistuminen ei monenkaan mielestä ole mahdollista.

Koronatukia on saanut reilu puolet vastaajista, ja näistä noin puolet OKM:ltä tai Taikesta. 47 % vastaajista ei ole saanut koronatukia. Vuokratukia on saanut noin neljännes vastaajista. Suuri osa vastaajista oli freelancereita, joilla ei välttämättä ole omaa vuokrattua tilaa.

Yli neljällä viidesosalla freelancereista työtilaisuudet olivat vähentyneet ja toimeentulo heikentynyt vuonna 2020, eikä tilanteen arvioida muuttuvan vuonna 2021. Jotkut ovat ryhtyneet laskuttamaan samasta työstä, josta ennen saivat palkkaa, toiset nostaneet työtömyyskorvausta, jotkut saaneet koronatukea. Ennen kaikkea epävarmuus on lisääntynyt ja oman ammattitaidon ylläpitäminen vaikeutunut niin paljon, että useat harkitsevat alanvaihtoa ja jotkut ovat siihen jo ryhtyneet.

Lisätietoa: Tanssin tiedotuskeskus

12.15 Sirkustaide

Sirkuksen ryhmät ovat kaikki nk. vapaan kentän toimijoita ja yksittäiset tekijät ovat merkittävässä määrin freelancereita: taiteilijoita, jotka saavat esiintymispalkkioiden lisäksi osan toimeentulostaan myös esimerkiksi opetuskeikoista. Erityisesti freelancereiden tilanne on koronakriisin jatkuessa huolestuttava. Monet tukimuodot ovat yrittäjien ja freelancereiden ulottumattomissa. Organisaatioiden saamat säästöt syntyvät säästöistä palkkamenoihin, joten ne ovat yleensä suoraan yksittäisten taiteilijoiden tulonmenetyksiä, jotka aiheuttavat laajamittaisia kerrannaisvaikutuksia freelancerkenttään.

Kaikessa esittävän taiteen toiminnassa eri kyselyiden – OKM:n kyselyn lisäksi esittävän taiteen järjestöjen yhteisten viime vuodenvaihteessa tehtyjen kyselyiden – vastaajat ovat kuvanneet tilannetta, jossa peruutukset koskevat produktioita, esiintymisiä ja työtilaisuuksia, joista oli sovittu viime syksynä. Tilanne on erityisesti ilman omaa tilaa toimiville ryhmille armoston: yksityiselle ja julkiselle sektorille esityksiä ja keikkoja myyvät toimijat ovat olleet syksystä lähtien tilanteessa, jossa ostajat ovat hyvin varovaisia sopimaan esityksistä tai muusta taidelähtöisestä toiminnasta siinäkin tapauksessa, että rajoitustoimet tänä talvena tai keväänä eivät olisi voimassa. Myös lapsille ja nuorille esityksiä tekevät toimijat ovat kädet sidottuina alueittain ja jopa kouluittain muuttuvien suositusten ja ohjeiden kanssa. Myös omia tiloja hallinnoivat toimijat ovat jo säästäneet ennakkoon, sopeuttaneet toimintaansa ja varautuneet pienempiin tuloihin. Lisäksi kansainvälinen toiminta on ollut vuoden 2020 alusta kokonaan pysähdyksissä eikä sen elpymisestä ole mitään tietoa eikä takeita. Sirkustaiteen tilastoista näkee, miten ennen koronapandemiaa alan esityksistä, katsojista ja myös tuotoista noin 60–70 % tuli kansainvälisestä toiminnasta.

Sirkusalalla toimii pieniä, freelancereiden yhteenliittymiä eli taiteilijakollektiiveja sekä sirkusalan pienyrityksiä tai yhden henkilön yrityksiä, jotka normaalioloissakin juuri ja juuri saavat toimintansa kannattamaan. Näissä pienyrityksissä toimivat sirkusammattilaiset ovat sinnitelleet tähän saakka. Suurin osa heistä on jo vuoden verran ollut joko kokonaan ilman taloudellista kompensatiota tai niiden muutamien tuhansien eurojen koronatuken varassa, jotka heidän kohdalleen ovat mahdollisesti osuneet. Tilanne on vuodenvaihteen

jälkeen vastausten perusteella kriisiytynyt ja edessä näyttää olevan pienyritysten osalta konkurssiaalto.

Lisätietoa: Sirkuksen tiedotuskeskus – CircusInfo Finland

12.16 Peliala

Kyselyn kautta saatiin vain 6 vastausta, joten vastausten edustavuus on heikko eikä niistä voi vetää johtopäätöksiä. Vastausten vähäisyys voi osaltaan johtua siitä, että vain harvat pelialan toimijat ovat vaikkapa rahoituksen kautta suoraan OKM:n vaikutuspiirissä. Peliala ei myöskään ole kärsinyt pandemiasta monien muiden luovien alojen tapaan, ja tämä saattaa osaltaan selittää vähäistä vastausmäärää.

Neogames julkaisee keväällä FGIR 2020 raportin, jonka esitietojen valossa pandemia ei näytä vaikuttaneen toimialan taloudelliseen puoleen kokonaisuutena. Tämänhetkisen arvon mukaan sekä toimialan kokonaisliikevaihto että työllisyys kasvavat edellisistä vuosista. Toimialan aktiivisten yritysten määrä on kuitenkin pienempi kuin aiempina vuosina, ja pandemian negatiivinen vaikutus toimialaan näkyy selvimmin juuri pienten ja aloittavien yritysten kohdalla. Pelialan kehitys on vahvasti riippuvainen startup-yritysten tilanteesta, ja aloittavien yritysten vaikeudet heijastuvat tulevaisuuden kehityskulkuun. Myös pandemian aiheuttamat pelikoulutuksen ongelmat (mm. etäharjoittelupaikkojen vähäisyys) ja pandemian aiheuttama rekrytoinnin vaikeus ovat hidastaneet toimialan kasvua jonkin verran. Pandemialla tulee olemaan pitkäaikainen vaikutus esim. kuluttajien ostovoiman heikentymisen muodossa, ja tämä saattaa näkyä tulevien vuosien aikana myös pelialan taloudellisen kehityksen kohdalla.

Lisätietoa: Neogames Finland

12.17 Seurantalot

Kyselyyn vastasi 169 seurantalotoimijaa, joista melkein kaikki ovat yhdistyksiä. Lisäksi vastauksia saatiin seurantaloa ylläpitäviltä yrityksiltä ja säätiöiltä.

Kyselyyn vastanneilla toiminta vaarantui oleellisesti 81 %:lla vastaajista (alkuvuonna 2021 75 %). Tilojen sulkeminen ja tiloissa tapahtuvan toiminnan keskeytyminen koski neljäviidesosaa kaikista vastaajista. Lomautuksia tai palkanmaksun keskeytyksiä oli noin viidennes tähän kysymykseen vastanneista (vain pienellä osalla seurantaloyhteisöistä on vakituista palkattua henkilöstöä). Vapaaehtoistoiminnan hiipumisesta, talkootöiden

keskeytymisestä sekä siitä, että ei ole voitu työllistää muusikoita tai muita esiintyjä, oltiin vastauksissa huolissaan. Uudenlaisia toimintamuotoja oli kehittänyt neljännes vastaajista.

Koronatukea oli saanut OKM:n hallinnonalalta 64 % ja muun apurahan tai avustuksen 12 % vastaajista. 34 % ilmoitti, ettei ole saanut mitään tukea.

Lisätietoa: Suomen kotiseutuliitto

12.18 Suomen kulttuuri-instituutit

Suomen 13:sta kulttuuri-instituutista vastasi kyselyyn 12 (vastausprosentti 92 %). Vastaajista 83 % on säätiöitä, 17 % yhdistyksiä.

Vastaajista valtaosa (67 %) ilmoitti voineensa vuonna 2020 toteuttaa tehtävänsä koronapandemian aikana pääosin, mutta se on edellyttänyt merkittäviä muutoksia. 25 % ilmoitti, että tehtävä toteutettiin suunnitellusti tai muutoksin, ja 8 % ilmoitti, että tehtävän toteuttaminen vaarantui olennaisesti. 59 % vastaajista arvioi, että tehtävä voidaan jatkossa toteuttaa suunnitellusti tai muutoksin, ja 33 % arvioi, että tehtävä voidaan toteuttaa, mutta se edellyttää merkittäviä muutoksia. Yksi vastaaja arvioi, että tehtävän toteuttaminen jatkossa vaarantuu olennaisesti.

Yhdessäkään instituutissa ei ole koronapandemian seurauksena irtisanottu henkilökuntaa, mutta lomautuksista vuoden 2020 aikana ilmoitti kaksi vastaajaa. Vastaajista kolme ilmoitti, että rekrytointeja on vähennetty vuoden 2020 aikana. Ainoastaan yksi ilmoitti, että rekrytointeja tullaan arvion mukaan vähentämään vuoden 2021 aikana.

Kaikki kulttuuri-instituutit ilmoittivat, että yleisölle suunnatut fyysiset tilat ovat olleet suljettuina ja fyysisissä tiloissa tapahtuva toiminta on keskeytynyt vuonna 2020, ja tilanteen arvioitiin jatkuvan vuonna 2021. Vastaajista 83 % on karsinut palvelutarjontaansa vuonna 2020 ja 75 % arvioi, että palvelutarjontaa karsitaan vuonna 2021. Vastaajista 92 % on kehittänyt uudenlaisia toimintamuotoja ja arvioi jatkavansa tätä vuonna 2021. Sama määrä on myös ottanut käyttöönsä ja kehittänyt uusia digitaalisia yleisölle suunnattuja palveluita.

Instituuteista kolme ilmoitti koronapandemian aikana saaneensa valtion myöntämää koronatukea. Vain yksi ilmoitti saaneensa muuta apurahaa tai avustusta tai vuokrahelputuksia. Valtaosa, kuusi vastaajaa, ilmoitti, että ei ole saanut tukea.

Lisätietoa: Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit

12.19 Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetuksen oppilaitoksista vastasi kyselyyn noin neljännes (94) taiteen perusopetusta järjestävien oppilaitosten kokonaismäärästä. Vastaajista 62 saa toimintaansa valtionosuutta (45 % taiteen perusopetuksen valtionosuusoppilaitoksista), ja muita kuin valtionosuustoimijoita vastaajista oli 32, mikä on huomattavan pieni osuus näistä toimijoista.

Vastaajista 21 % toteaa, että tehtävä toteutettiin vuonna 2020 suunnitellusti tai muutoksin, 62 %:n mukaan tehtävä voitiin pääosin toteuttaa, mutta se edellytti merkittäviä muutoksia, ja 17 % vastasi, että tehtävän toteuttaminen vaarantui olennaisesti.

Taiteen perusopetuksen toimijoista valtaosa siirtyi hyvin nopeasti jo kevään 2020 aikana etäopetukseen. Toteutumatta jäivät kuitenkin monilta osin näytökset, esitykset, näyttelyt, konsertit sekä kerho- ja kurssitoiminta ml. kesälukukauden leiritoiminta Osa tästä peruuntuneesta toiminnasta on järjestetty yhteistyössä koulujen ja päiväkotien kanssa.

Vuotta 2021 koskevilla vastauksissa on jo nähtävissä paitsi varautuminen myös omaksutut uudet toimintatavat. Vastaajista 39 % uskoo, että tehtävä voidaan toteuttaa suunnitellusti tai muutoksin, 47 % katsoo, että tehtävä voidaan toteuttaa merkittäviä muutoksia edellyttäen. Ainoastaan 14 %, eli 13 vastaajaa, näkee tehtävän toteuttamisen vaarantuvan olennaisesti. Vuoteen 2021 tultaessa virtuaalisia ratkaisuja on ehditty kehittää paitsi opetukseen myös esimerkiksi näyttösten toteuttamiseen. Valtion myöntämällä koronatuilla on tuettu mm. oppilaitosten laitehankintoja etäopetuksen toteutuksen avuksi.

Henkilöstön osalta merkittävin muutos sekä vuotta 2020 että kuluva vuotta koskevilla vastauksissa on rekrytointien väheneminen. Lomautuksiin tai palkanmaksun keskeytyksiin oli jouduttu turvautumaan vuonna 2020 vajaassa puolessa vastanneista oppilaitoksista. Kuluvan vuoden arvioinneissa tämä osuus oli selvästi pienempi, joskaan tähän kysymykseen kaikki eivät vastanneet. TPO-liiton omien arvioiden ja saamien tietojen perusteella lomautuksia tai palkanmaksun keskeytyksiä on prosentuaalisesti koko kentällä selkeästi vähemmän.

Tilojen sulkeminen, etäopetukseen ja -työskentelyyn siirtyminen sekä tulevan toiminnan suunnittelun vaikeutuminen nousevat molempina vuosina merkittävimiksi yhteisön toimintaan ja sen toiminnan muotoihin liittyviksi muutoksiksi. Yleisölle suunnattujen uusien digitaalisten palveluiden kehittämisen tai käyttöönoton on vuoden 2020 osalta nostanut esiin 72 % ja vuoden 2021 osalta 69 % vastaajista. On todennäköistä, että osa vastaajista on vastannut kysymykseen nimenomaan esitysten, näyttösten ja konserttien yleisöihin, ei oppilaisiin, kohdistuvien uusien palveluiden kehittämisen näkökulmasta.

Organisaation toiminnan keskeyttämiseen on joutunut turvautumaan vain hyvin pieni joukko vastaajia. Sen sijaan organisaation saamien tilausten väheneminen (82 % vastaajista) on noussut esiin myös TPO-liiton omista kyselyissä ja aineistoissa. Erilainen lyhytkestoisempi toiminta, jota taiteen perusopetuksen oppilaitokset taiteen perusopetuksen rinnalla järjestävät, on pandemian myötä vähentynyt.

TPO-liiton oman kyselyaineiston ja oppilaitoksilta muutoin saadun tiedon mukaan merkittävimpiä talouteen negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä ovat molempina tarkastelujakson vuosina olleet oppilasmaksujen väheneminen, henkilöstökulujen kasvu sijaisten palkkausten vuoksi, kasvaneet vuokratulot väljemmistä opetustiloista sekä näytöksistä, esityksistä ja konserteista saatavien pääsymaksulipputulosten menetys.

Opetus- ja kulttuuriministeriön vastausaineistosta käy ilmi, että menetysten korvaaja on ollut lähes yksinomaan valtio. Kunnilta ei käytännössä ole tullut tukea tilanteeseen. Osa vastaajista, 28 %, on saanut vuokrahelputusta yksityisiltä vuokranantajilta, ja 96 % toteaa, että kunta ei ole tullut vastaan vuokrahelputusten muodossa. Kysymyksen vastausprosentti on tosin hyvin alhainen.

Lisätietoa: Taiteen perusopetusliitto

12.20 Visuaalisen taiteen ala

Kyselyyn vastasi 25 visuaalisen alan yhteisöä. Yhteisöjen vastaukset kattavat 16 % Suomen toimijoiden kokonaismäärästä (n=153), johon on laskettu mukaan 113 taidegalleriaa ja 40 taidetapahtumaa. Kokonaismäärään ei lasketa mukaan taidemuseoita. Otos on kokonaismäärään nähden siis hyvin suppea, mutta luo kuitenkin yleisnäkymän alan toimijoiden tilanteesta. Kyselyyn saatiin vastauksia myös 40 yksityishenkilöltä (kuvataiteilija). Kyselyyn vastanneiden taiteilijoiden määrä on Suomen ammattikuvataiteilijoiden kokonaismäärään (n=3300) suhteutettuna hyvin pieni, vain reilun prosentin luokkaa. Yhteensä vastauksia saatiin siis em. jako huomioiden 65.

Vuoden 2020 osalta 45 % vastaajista arvioi, että pääosin tehtävä voitiin toteuttaa, mutta se edellytti merkittäviä muutoksia. 37 % arvioi, että tehtävän toteuttaminen vaarantui olennaisesti ja 18 % arvioi, että tehtävä toteutettiin suunnitellusti. Arvio vuoden 2021 ensimmäisen puolen vuoden osalta on aavistuksen optimistisempi kuin v. 2020.

Yhteisöiltä kysyttiin, miten pandemia on näkynyt yhteisön toiminnassa koskien henkilöstössä tapahtuvia muutoksia. Vastaajien määrä (n=18) on pieni suhteessa kokonaismäärään, mutta annetut vastaukset heijastanevat yleistä kuvaa. Merkittävin näkyvä toimenpide vuoden 2020 aikana on ollut lomautus tai palkanmaksun keskeytys.

Toiminnan muotoja koskevien muutosten osalta vuonna 2020 lähes kaikki, eli 92 % kyselyyn vastanneista yhteisöistä oli joutunut sulkemaan yleisölle suunnattuja fyysisiä tiloja ja keskeyttämään näissä tiloissa tapahtuvan toiminnan. Arvio vuoden 2021 ensimmäiselle puoliskolle on, että 52 % yhteisöistä joutuu tekemään näin.

Yli puolet vastanneista oli joutunut karsimaan tai arvioi joutuvansa karsimaan palvelutarjontaansa sekä vuoden 2020 että 2021 osalta. 68 % vastaajista oli ottanut käyttöön uusia yleisölle suunnattuja digitaalisia palveluita vuoden 2020 aikana. 72 % arvioi tekevänsä näin vuoden 2021 ensimmäisellä puoliskolla.

Taiteilijoilta toimeentulo oli heikentynyt 73 %:lla kysymykseen vastanneista vuonna 2020. Vuoden 2021 osalta 78 % arvioi toimeentulonsa heikkenevän. Työtilaisuuksia ja toimeksiantoja oli peruuntunut tai niiden määrä vuonna 2020 oli vähentynyt 83 %:lla kysymykseen vastanneista ja 75 % vastanneista arveli näin käyvän myös vuoden 2021 ensimmäisen puoliskon osalta.

Valtion myöntämää koronataukea OKM:n hallinnonalalta (OKM, Taike, SES) oli saanut 41 % kysymykseen vastanneista ja TEM:n yritystuista 3 %. Muuta apurahaa tai avustusta (esim. säätiöt) oli saanut 24 % vastanneista. 13 % oli saanut kuntien myöntämää koronataukea ja 11 % muuta tukea (perhe tai vanhemmat tukeneet, työttömyyskorvaus). 38 % vastanneista ei ollut saanut mitään tukea.

Lisätietoa: Frame Contemporary Art Finland

12.21 Yleiset kirjastot

Kirjaston toimintaan koskevaan kyselyyn tuli 151 vastausta, joka on 52 % kunnista. Maakunnittain vastausprosentti vaihteli 7–100 prosentin välillä.

Vain 13 % vastanneista ilmoitti, että tehtävät on pystytty hoitamaan normaalisti vuonna 2020. Merkittäviä muutoksia on tehty 66 %:ssa vastanneista kirjastoista. 21 % vastaajista raportoi, että tehtävien toteuttaminen vaarantui olennaisesti.

Oletus vuodelle 2021 on valoisampi. Jopa 41 % olettaa, että tehtävät voidaan toteuttaa joko suunnitellusti tai muutoksin. 56 % on sitä mieltä, että tehtävien toteuttaminen edellyttää merkittäviä muutoksia. Vain 3 % ennakoii, että toiminta vaarantuu olennaisesti tänä vuonna.

Henkilöstöä koskevassa muutokysymyksessä ei ollut vaihtoehtoa ”ei muutoksia”. Tähän kysymykseen vastasi vain 104/151, joten voidaan olettaa, että kolmanneksella

vastanneista kirjastoista ei ole aiheutunut muutoksia henkilöstössä vuonna 2020. 43 % kysymykseen vastanneista kertoi henkilöstömuutosten johtuneen lomautuksista tai palkanmaksun keskeytyksistä. 43 % kysymykseen vastanneista ilmoitti henkilöstön siirtyneen muihin tehtäviin. Rekrytointi väheni 27 % vastanneista kirjastoista. Irtisanomisia ei vastaajien mukaan ollut koronan vuoksi viime vuonna.

Vuoden 2021 arvioidaan olevan henkilöstön kannalta lähes samanlainen, 17 % olettaa rekrytoinnin vähenevän. 33 avovastauksesta avautuu kirjavampi kuva. Edellä mainittujen tilanteiden lisäksi mm. etätyö, työnkuvien jousto, lomien siirto, karanteenista ja sairastumisista johtuvat poissaolot olivat henkilöstöä koskevia muutoksia.

Koronapandemia vaikutti toimintaan suuresti. Yli 90 % kaikista vastaajista piti suurimpana toiminnan muutoksena yleisötilojen sulkua sekä palvelutarjonnan karsintaa. Seuraavaksi suurin muutos oli uusien palvelumuotojen kehittäminen (78 %), ja 80 % vastaajista arvioi tulevan toiminnan suunnittelun vaikeutuvan. 62 % ilmoitti muutokseksi asiakkaille suunnattujen digitaalisten palvelujen kehittämisen ja käyttöönoton, mutta kuitenkin vain 21 % ilmoitti vaikutukseksi toiminnan siirtymisen pääasiallisesti verkkoon.

Vuoden 2021 toiminnasta vastaajat ennakoivat seuraavaa: 81 % arvioi, että toiminnan suunnittelu tulee olemaan vaikeaa. 77 % vastaajista arvelee palvelutarjonnan karsinnalla olevan suurin vaikutus kirjastoille. 69 % pitää uusien toimintamuotojen kehittämistä todennäköisenä.

Lisätietoa: Aluehallintovirasto

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-383-654-9 PDF
ISSN: 2490-0966 PDF